

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Ochrana osobnostních práv v občanskoprávní
a trestněprávní rovině**

Zpracoval: Jan Polesný

Plzeň 2014

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně, a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Plzeň, březen 2014

.....
Jan Polesný

„Jediným skutečným bohatstvím člověka je jeho osobnost. Může mu být tím nejpodstatnějším zdrojem životního štěstí: je-li zdravá a harmonická, jsou-li její konflikty s okolním životem plodné, vede-li ho bezpečně v činu i v myšlení.“

Josef Čapek

Rád bych poděkoval JUDr. Josefu Pelechovi, Ph.D. za jeho rady, připomínky a konzultace, kterými přispěl k vypracování této práce. Dále bych rád poděkoval JUDr. Vojtěchu Ceplovi za konzultaci nad danou problematikou a mé přítelkyni za podporu a trpělivost.

Obsah

1 Úvod.....	6
2 Osobnost.....	8
3 Právní zakotvení ochrany osobnosti	13
3.1 Historický vývoj osobnostních práv	13
3.2 Vývoj české právní úpravy ochrany osobnosti	18
3.3 Exkurz do ochrany cti v české historii	22
3.4 Ústavní zakotvení ochrany osobnosti.....	27
3.5 Úprava ochrany osobnostních práv v mezinárodním právu	30
3.6 Ochrana osobnosti v právu Evropské Unie	31
4 Ochrana osobnosti v občanskoprávní rovině	33
4.1 Dílčí osobnostní práva a omezení	34
4.1.1 Důstojnost, vážnost, čest	34
4.1.2 Podoba a soukromí	35
4.1.3 Omezení osobnostních práv, zákonné licence	36
4.1.4 Jméno a pseudonym	39
4.1.5 Příznivé životní prostředí	39
4.1.6 Tělesná a duševní integrita	40
4.2 Aktivní a pasivní legitimace	43
4.3 Typy prostředků ochrany osobnostních práv	44
5 Ochrana osobnosti v trestněprávní rovině	49
5.1 Neoprávněné nakládání s osobními údaji	49
5.2 Poškození cizích práv	50
5.3 Porušení tajemství dopravovaných zpráv.....	51
5.4 Porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí	51
5.5 Pomluva	52
5.5.1 Trestat pomluvu?	53
5.6 Druhá tvář trestního práva dotýkající se osobnostních práv	55
6 Vztah občanskoprávní a trestněprávní roviny.....	57
6.1 Zásada subsidiarity trestní represe	57

6.2 Srovnání pomluvy a ochrany cti a důstojnosti v praxi	61
6.3 Náhrada škody a nemajetkové újmy v adhezním řízení	64
6.4 K právní úpravě de lege ferenda	66
7 Závěr.....	67
8 Resumé	70
9 Seznam použitých pramenů a literatury	72
9.1 Literatura.....	72
9.2 Odborné články.....	73
9.3 Právní předpisy	74
9.4 Judikatura.....	75
9.4.1 Ústavní soud ČR.....	75
9.4.2 Nejvyšší soud ČR.....	76
9.4.3 Vrchní soud ČR.....	76
9.5 Internetové zdroje	77

1 Úvod

Dnes žijeme v drsném světě, a tak není divu, že si vytváříme prostředky ke svojí ochraně. Jedním z nejdůležitějších prostředků je v dnešní společnosti právo a jeho instituty. Tato práce bude pojednávat o ochraně osobnosti, která je jistě stejně důležitá, ne-li důležitější, jako ochrana majetku. Vzájemná komunikace mezi lidmi se díky dnešním technologiím posouvá na další stupeň a společnost je zvyklá na obrovské množství informací, které se dnes světem šíří. Velkou roli dnes hrají média, která se snaží proniknout do každé oblasti lidského života. A daří se jim to. Lidská psychika je pod tlakem neustálých reklamních spotů a nabídek. A jelikož žijeme v době tržní ekonomiky, kde se všichni snaží najít svoje místo, roste i konkurence a, bohužel, agresivita. Není výjimkou, kdy se ve snaze zvýšit prodejnost zboží útočí na konkurenta, který nabízí podobný produkt a snižovat tak jeho prestiž, či publikace smyšlených článků za účelem rozšířit okruh čtenářů. Střetávají se tak dvě důležitá práva, kdy na jedné straně je svoboda projevu a na druhé, ochrana osobnosti a soukromí. Lze ale osobnost a soukromí uchránit a lze se práva na jejich ochranu domoci?

V této práci se podíváme na ochranu osobnosti, jakou nám poskytuje občanské právo a jakou právo trestní a na jejich vzájemný vztah. Na začátek je však dobré si říct, co to osobnost je a kdo je nebo může být subjektem práva na ochranu osobnosti. A je právo na ochranu osobnosti v pohledu do historie novinkou nebo se jedná o problematiku nadčasovou? V další části bude pojednáno o tom, jestli je možné najít úpravu ochrany osobnosti i v nejzákladnějších právních předpisech a na poli mezinárodního práva. A je její zajištění dostatečné?

Cílem práce je zjistit, jaký vztah mají mezi sebou občanskoprávní a trestněprávní úroveň ochrany osobnosti. Proto bude také o každé z úrovní pojednáno v samostatné kapitole. Vzhledem k rozsahu problematiky, který ochrana osobnosti nese, se však nelze zabývat všemi podrobnostmi každé z úrovní ochrany, pokusím se však alespoň stručně každou z nich charakterizovat. V závěrečné kapitole se pak pokusím přednést, kdy a jak se každá z úrovní použije. Klade si zde otázku, kdy je vhodné použít občanskoprávní řešení zásahu do osobnostního práva a kdy už nutně přichází trestněprávní úprava a její represe. A je trestní úprava ve vztahu k občanskoprávní subsidiární? A vylučuje použití občanskoprávní úpravy úpravu trestněprávní nebo se dají uplatnit paralelně?

Je také otázkou, jak se bude ochrana osobnosti dál vyvíjet s ohledem na nedávné nabytí účinnosti nového občanského zákoníku. Praxe pak ukáže, zdali se objeví nové problematické okruhy nebo naopak dojde ke zjednodušení aktuální problematiky.

Hodnocení a poznatky v této práci vycházejí především z metody deskripce, analýzy a syntézy a komparace vybraných judikátů a vědeckých publikací. Zdrojem informací jsou rovněž i odborné články. Náplní práce je tedy pohled na jeden z mnoha problematických okruhů, kde by každý mohl být předmětem samostatné diplomové práce.

2 Osobnost

V mé diplomové práci se budu věnovat především problematice ochrany osobnosti v občanskoprávní a trestněprávní rovině. Považuji však za vhodné věnovat se i stručné definici pojmu osobnosti. Osobnost je jedním z nejdůležitějších aspektů člověka, a proto není divu, že s pojmem osobnosti se setkáme v mnoha vědních humanitních oborech a každý tento obor se snaží o jeho definici. Je tedy jasné, že druhů definic máme nepřeborné množství. Již původ slova osobnost je sporný. V literatuře se setkáváme s výkladem, že pochází z latinského slova "*Persona*", které označovalo masku herce, s níž vystupoval na jevišti v římském divadle. Jiný výklad uvádí původ slova z latinského "*Personare*", které znamená probarvit (něco co "*prostupuje*").¹ Pojem osobnost je dnes používán mezi lidmi v mnoha významech. Obvykle označuje celebritu nebo významného jedince. Avšak jiný význam má právě v psychologii a právní vědě. Do psychologie byl pojem osobnosti zaveden až na začátku 20. století, dříve se používal spíše pojem "*osoba*".²

V psychologické literatuře většinou nalezneme tuto definici: "*Osobnost je organická jednota (systém) všeho tělesného a psychického, vrozeného a získaného, typická pro daného jedince, utvářená a projevující se v jeho chování (tj. činnosti a společenských vztazích).*"³ Podle M. Nakonečného je osobnost jako vnitřní psychická podstata člověka celek dispozic k psychickým reakcím.⁴ Může být definována i jako dynamický zdroj chování, identity a jedinečnosti každé osoby.⁵ Osobnost je také považovaná za „*celek duševního života*".⁶

Když se ale podíváme na tyto definice osobnosti, zjistíme, že se do právního prostředí, zejména do institutu ochrany osobnosti, moc nehodí. Oproti tomu, když se podíváme na filosofické pojetí osobnosti, většinou se zde setkáme

¹ KERN, H. et al. *Přehled psychologie* (z něm. originálu přeložila Magdalena Machátová). 3. vyd. Praha: Portál, 2006. s.181. ISBN 80-7367-121-2.

² HOLEČEK, V.; MIŇHOVÁ, J.; PRUNNER, P. *Psychologie pro právníky*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. s. 112. ISBN 978-80-7380-065-9.

³ Tamtéž. s. 113.

⁴ Tamtéž. s. 112.

⁵ DRAPELA, V. J. *Přehled teorií osobnosti* (z ang. přeložil Karel Balcar). 5. vyd. Praha: Portál, 2008. s. 14. ISBN 978-80-7367-505-9.

⁶ HARTL, P. *Stručný psychologický slovník*. Praha: Nakladatelství Portál, 2004. s. 169. ISBN 978-80-7367-686-5.

s přístupem, že osobnost je složena ze tří složek - duch, duše a tělo.⁷ Toto trojsložkové pojetí či členění lidské osobnosti má právní význam a je vhodné např. při správném vystihování nemajetkové újmy.⁸ Starší právní slovníky tento pojem moc nerozváděly. Jeden z nich osobnost definuje jen jako každou fyzickou osobu, které náleží i posmrtná ochrana.⁹ Většinou se můžeme setkat i s odkazem na § 11 starého občanského zákoníku (*„Fyzická osoba má právo na ochranu své osobnosti, zejména života a zdraví, občanské cti a lidské důstojnosti, jakož i soukromí, svého jména a projevů osobní povahy.“*¹⁰). Toto ustanovení je nyní reflektováno v § 81 občanského zákoníku (*Odst. 1 Chráněna je osobnost člověka včetně všech jeho přirozených práv. Každý je povinen ctít svobodné rozhodnutí člověka žít podle svého. Odst. 2 Ochrany požívají zejména život a důstojnost člověka, jeho zdraví a právo žít v příznivém životním prostředí, jeho vážnost, čest, soukromí a jeho projevy osobní povahy.*)¹¹

Je zde tedy vidět, že v ustanoveních zákonů definici osobnosti nenalezneme. Nenalezneme ji ani v důvodové zprávě k zákonu č. 89/2012 Sb.

Odborná literatura už nám ale může poskytnout odpověď. K. Knap a kol. se snaží definovat pojem osobnosti jako soubor stránek fyzické osoby. Uvádí také, že osobnost není statická, ale v průběhu života se neustále mění a rozvíjí. Vše záleží na společenském vlivu.¹² Podle mě jednou z nejzdařilejších definicí osobnosti nabízí ve své knize Ivo Telec: *„Lidskou osobnost lze pojímat jako ke štěstí zacílený trvalý živoucí duchovní, duševní a tělesný celek, jehož jádrem je jedinečné (individuální) sebeuvědomělé já (duch), integrující duchovní, duševní a tělesná prožití, stavy a činnosti, a to vědomé i nevědomé, včetně nadání, sklonů, dědičných zátěží a nahromaděných zkušeností či jiných vrozených nebo nabytých vloh za účelem vlastního vývinu.“*¹³ Tato definice je sice poněkud

⁷ Srov. německé členění Geist, Seele, Körper; viz např. FRANKL, V. E. *Teorie a terapie neuróz. Úvod do logoterapie a existenciální analýzy*. Praha: Grada, 1999. s. 96 a násl. *Vůle ke smyslu*. Brno: Cesta, 1997. s. 84.

⁸ TELEC, I. Chráněné statky osobnostní. *Právní rozhledy*, 2007, roč. 15, č. 8. s. 271. ISSN 1210-6410.

⁹ HENDRYCH, D. et al. *Právní slovník*. 3. podstatně rozš. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009. s. 658.

¹⁰ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (nový).

¹² KNAP, K. a kol. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4. vydání. Praha: Linde, 2004. s. 120. ISBN 80-7201-484-6.

¹³ TELEC, I. Chráněné statky osobnostní. *Právní rozhledy*, 2007, roč. 15, č. 8. s. 271. ISSN 1210-6410.

komplikovanější, ale klade důraz na naši duchovní a duševní stránku života. Pro aplikační uplatnění ale není tak vhodná jako definice K. Knapa. Souborem stránek nebo také hodnot člověka zde rozumíme hodnoty, které jsou právem chráněny a jejich ohrožení nebo porušení může člověku způsobit újmu. Tyto hodnoty jsou uvedeny v § 81 odst. 2 občanského zákoníku a jsou jimi život a důstojnost člověka, jeho zdraví a právo žít v příznivém životním prostředí, jeho vážnost, čest, soukromí a jeho projevy osobní povahy.¹⁴ Tyto hodnoty jsou s člověkem spjaty, a proto je důležité je chránit, jelikož mohou být pro někoho důležitější než hodnoty majetkové.

Při hledání definic pojmu osobnosti nesmíme zapomínat i na judikaturu Nejvyššího soudu, který se v jednom svém rozhodnutí snaží pojem osobnosti vystihnout: *"Při vědomí mnohosti možných definic lze za osobnost považovat člověka jako jednotlivce, jako subjekt poznání, resp. poznávání, prožívání a jednání ve své společenské podstatě i individuálních zvláštностech, jako nejmenší sociální jednotku i určitou psychofyzickou a sociálně psychickou strukturu. Z hlediska psychologie se osobnost může jevit jako historicky se krystalizující a vyvíjející se celek, systém duševních (ale nepochybně i duchovních) vlastností a tendencí jednotlivce, charakterových rysů, schopností, temperamentu, postojů, potřeb a zájmů, vzdělání, náboženského a kulturního zaměření, přičemž jedním z podstatných rysů osobnosti je vědomí. Osobnost se projevuje jako dynamický systém, jehož rysy se mění podle věkových stupňů, přičemž dosahují relativně větší stálosti v dospělosti. Psychologické vlastnosti osobnosti jsou zprostředkovány zvláštностmi nervového systému, které však samy o sobě neurčují charakter, zájmy a sklony člověka. Ty se vytvářejí v procesu individuálního vývoje vlivem výchovy, výuky a společenského prostředí vůbec, přičemž aktivita subjektu "sebetvoření člověka" v průběhu vývoje roste. Podstatou osobnosti jsou její vztahy k vnímané skutečnosti, k druhým lidem, ke kulturně společenským hodnotám, k aktuálnímu stavu společensko - politického prostředí apod. Tyto vztahy se projevují ve styku s lidmi, v jednání a chování člověka, jeho kulturními výtvoři apod. Každá osobnost má obecné vlastnosti všelidské povahy, zároveň však odráží specifické historické podmínky své doby, národa, společenského zařazení, povolání a má své svérázné, neopakovatelné rysy. Je tak*

¹⁴ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (nový).

mimo jiné i produktem své doby a jejích podmínek, zároveň v té či oné míře svým podílem na tom produkuje tuto dobu a její podmínky utvářením a přetvářením svého okolí. Nelze samozřejmě opomenout ani fyzické složky osobnosti fyzické osoby, jako je úroveň jejího zdraví, zvláštnosti vyplývající z jejího individuálního vzhledu a stavby těla, příslušnosti k mužské nebo ženské populaci, konkrétní lidské rase, apod. Přes mnohost těchto jednotlivých složek osobnosti je však nutno osobnost fyzické osoby vždy vnímat v její ucelenosti a nedělitelnosti."¹⁵ Tato definice je značně obsáhlá, ale lze tvrdit, že naší definici vystihuje velmi dobře.

Pro právní rovinu je také důležité určit, kdy osobnost člověka, a tím i jeho subjektivní právo na její ochranu, vzniká a kdy zaniká. Zákon č. 40/1964 Sb. toto upravoval v § 7, kde právní subjektivitu přiznával od narození, a ona subjektivita zanikala smrtí. Nositelem právní subjektivity bylo i počaté, ale dosud nenarozené dítě (tzv. nasciturus). U něj však byla jeho právní subjektivita podmíněna tím, že se narodí živé. Pokud ale došlo k potratu a lidský plod zemřel nebo narodilo-li se dítě mrtvé, mělo se za to, že nikdy žádnou právní subjektivitu nemělo.¹⁶ Od tohoto názoru se nová právní úprava neodchýlila. Zákon č. 89/2012 Sb. v § 23 a 25 přiznává právní osobnost člověku od narození do smrti a nasciturovi. Nasciturus může však nabýt taková práva, u nichž to povaha věci dovoluje. Takovými právy by však měly být právě práva osobnostní, dále pak např. právo dědické.¹⁷

Zde si však pokládám otázku, zda je tato úprava vhodná. Okamžik narození jako okamžik nabytí právní subjektivity je, dle mého názoru, poněkud sporný, protože už nenarozený plod je bytostí živou a vnímající okolím. Dle současného názoru je lidský plod v děloze součástí matky a ta má tedy právo se rozhodnout, zdali tento plod ponechá naživu či ne. Nicméně zájmy matky a zájmy nenarozeného dítěte se mohou v určitých situacích lišit (např. nabytí dědického podílu) a tak zákonnou podmínku narození živého dítěte může matka zmařit, pokud by z toho měla např. majetkový prospěch. Takové jednání však nemá právní důsledky. Možná by bylo vhodné přiznat nasciturovi samostatnou ochranu jeho práv a osobnosti. V této problematice není jednotný ani Evropský soud pro

¹⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2008, sp. zn. 30 Cdo 2072/2007.

¹⁶ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

¹⁷ HURDÍK, J. et al. *Občanské právo hmotné. Obecná část. Absolutní majetková práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 109 a násl. ISBN 978-80-7380-377-3.

lidská práva. Tato problematika je složitá a není cílem této práce, dále ji tedy nebudu rozvádět.

Pokud je výše pojednáno o právu na ochranu osobnosti před narozením, je vhodné se zde krátce zmínit i ochraně osobnosti po smrti. Občanský zákoník přiznává člověku ochranu jeho osobnosti postmortálně a to v § 82 odst. 2. Osobnost člověka tedy smrtí, alespoň z právního hlediska, nezaniká. Detailněji bude o postmortální ochraně pojednáno v kapitole o aktivní a pasivní legitimaci.

3 Právní zakotvení ochrany osobnosti

3.1 Historický vývoj osobnostních práv

Při studiu problematiky ochrany osobnosti je nutno ohlédnout se i zpět do minulosti. Základy všeobecného osobnostního práva, které z historického hlediska nelze odtrhnout od lidských a občanských práv a svobod, nalezneme už v antickém Řecku ve filosofii sofistů.¹⁸ Už Platón se zabýval ve svých dílech jedincem, ale pokud budeme hledat faktickou ochranu práv jednotlivce, zcela určitě to bude ochrana zajišťovaná systémem právních norem římského práva.

V dobách republiky se v římském právu v oblasti "*ius civile*" nacházely tři typizované skutkové podstaty deliktů. Byla to krádež (*furtum*), poškození či zničení cizí věci (*damnum iniuria datum*) a urážka na cti (*iniuria*). Později k nim pak preatorské právo přidalo ještě dva delikty preatorské - donucení, vydírání (*vis ac metus*) a podvod (*dolus*).¹⁹

Urážka na cti se v systému norem římského práva řadila do práv závazkových. Šlo o obligaci z deliktů²⁰ a šlo tedy o závazek vzniklý z protiprávního jednání, kterým bylo škodlivě zasaženo do právní sféry druhé osoby. Dávala vzniknout nárokům jednotlivců na pokutu, resp. pokutu a náhradu škody, za které pachatel ručil majetkem, podobně jako při závazcích ze smluv.²¹ Institut iniurie nicméně nechránil všechny obyvatele Římské říše. Jelikož otroci nebyli subjektem práva, ale pouze objektem, ochrana jejich cti a jména se jich netýkala. To ovšem nevylučovalo právo jejich vlastníka, pokud se urazil jeho otrok.²²

Některá ustanovení týkající se urážky na cti obsahoval již Zákon 12 desek. Tehdy však byly známé jen iniurie reálné, protože urážlivé jednání se spatřovalo pouze v útocích proti tělesné integritě. Zákon je sankcionoval velmi přísnými pokutami, které měly pevný "ceník". Konkrétnímu poranění odpovídala konkrétní

¹⁸ Aristotelova teorie spravedlnosti.

¹⁹ KINCL, J.; URFUS, V.; SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 261. ISBN 80-7179-031-1.

²⁰ *obligationes ex delicto (ex maleficio)*.

²¹ Tamtéž.

²² KINCL, J.; URFUS, V.; SKŘEJPEK, M., *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 264. ISBN 80-7179-031-1; BARTOŠEK, M. *Encyklopedie římského práva*. 2. vydání. Praha: Academia, 1994. s. 131.

finanční kompenzace. Dokonce bychom mohli v určitých ustanoveních nalézt i zbytky msty v podobě odvety (talio - oko za oko) - např. u zničeného údu.

O modernější pojetí institutu iniurie se postaral preatorský edikt, který podstatně rozšířil skutkové podstaty tohoto deliktu. Nejenže stíhal staré typy případů (urážky reálné), ale začal stíhat i urážky, ke kterým docházelo slovním projevem (např. spíláním nebo nadávkami), posuňky či útoky na cudnost ženy či jinocha. (iniurie verbální). Dalším výkladem preatorského ediktu se urážky na cti rozšířily i na bránění ve výkonu svých práv nebo užívání veřejných věcí. Tento delikt bylo možno spáchat přímo či nepřímo (např. na dětech) a poškozenému příslušela poenální žaloba. Výše pokuty či náhrady škody byla na volné úvaze rozhodčího a návrhu poškozeného (charakter se přibližuje civilnímu pojetí). Pro takové stanovení pokuty pak bylo rozhodující, kde k urážce na cti došlo, jak moc byla závažná a také v jakém společenském postavení se poškozený nacházel.²³ Žaloba proti urážce na cti byla aktivně i pasivně nezděditelná, nemohlo tedy dojít k postmortální ochraně.

Ostatní hodnoty osobnosti, jako je např. ochrana dobrého jména, se v tomto období ještě předmětem právní ochrany nestaly. Je zde tedy patrné, že ještě nebylo vytvořeno všeobecné osobnostní právo a nástroje k jeho ochraně.²⁴

Ve středověku se pohled na lidská práva a ochranu osobnosti změnil. Lze zde spatřit vliv křesťanství a biblických tradic. Pole civilního práva se opouštělo a hlavní roli v ochraně osobnostních práv mělo trestní právo. Velkou roli zde měla svépomoc a její prostředky. Proto se v těchto časech setkáváme opět s krevní mstou a souboji. Tento svépomocný prostředek – souboj – se u příslušníků vládnoucí vrstvy udržel velmi dlouho. Své místo zde mělo i výkupné a různé druhy pokut. Pokuty plnily funkci represivní, zároveň však byly považovány za určitou nápravu nemajetkové újmy. Vylučovaly tak uplatnění nároku na náhradu škody. Pokud se někdo dopustil např. znásilnění ženy či jejího únosu, vnikla vedle náhrady škody i náhrada nemajetkové újmy manželovi.²⁵

²³ KINCL, J.; URFUS, V.; SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 265. ISBN 80-7179-031-1.

²⁴ Tamtéž.

²⁵ KNAP, K. a kol. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4. vydání. Praha: Linde, 2004. s. 40. ISBN 80-7201-484-6.

Určitý posun v ochraně lidských práv vidíme až v anglickém dokumentu z roku 1215, Magně Chartě Libertatum, která se snaží o zakotvení alespoň částečné ochrany svobody a zákonného soudce. Tato práva přiznává ale jen vybrané anglické šlechtě, což byli baroni a rytíři.²⁶

Výrazný zlom pro vývoj ochrany osobnosti fyzických osob přinesl rozvoj kapitalismu a technický, hospodářský a vědecký rozmach. Začal se více rozvíjet obchod a s ním i nové způsoby výroby zboží. Díky tomu se část obyvatelstva vyšplhala v žebříčku společnosti na vyšší úroveň. Obchod nezbytně vyžadoval vznik nové třídy společnosti – svobodných výrobců a obchodníků. Ti mezi sebou měli formálně rovné postavení a díky tomu byly i pracovní smlouvy uzavírány na základě formální rovnosti. K moci a prestižnímu postavení už teda nevedla jen jedna cesta skrz rodovou linii, ale otevřela se i cesta druhá prostřednictvím majetku. Díky tomuto myšlenkovému proudu, liberalismu, který obsahoval přirozenoprávní prvky a nástin teorie dělby moci²⁷, se budoval širší základ pro ochranu lidských práv a v jejich rámci i pro ochranu práv osobnostních. Už nebylo možné navazovat na tradici římského práva.

Díky rozvoji racionalismu a osvícenství se v 17. a 18. století konečně dočkala vzniku modernější koncepce osobnostních práv. Teoretickým základem pro tuto koncepci se staly přirozenoprávní teorie. Ty formulovaly již moderní systém přirozených práv člověka, do kterého vedle soukromého vlastnictví zařadily i svobodu a rovnost člověka. Tyto teorie následně vyústily do myšlenky práv člověka a občana.²⁸

Jako logický následek těchto přirozenoprávních teorií bylo následné vyhlášení práv člověka v několika velmi významných zákonodárných aktech. Vyhlásily je tehdy hospodářsky rozvinuté státy, jakými byly Anglie, Francie a Amerika. Tyto akty položily základy moderního pojetí vztahu státu a občana v oblasti společensko-politické, ale také v oblasti individuálních práv a svobod

²⁶ KINCL, J. a kol. *Všeobecné dějiny státu a práva*. Praha: Panorama, 1983. s. 206.

²⁷ Srov. práce Johna Locka a Ch. Montesquieho.

²⁸ KNAP, K. a kol. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4. vydání. Praha: Linde, 2004. s. 41. ISBN 80-7201-484-6.

občana a jeho soukromého života. S tím souviselo položení základu pro vymezení a ochranu všeobecného osobnostního práva.²⁹

V Anglii dochází k vyhlášení známé Petice práv (Petition of Rights, 1628), poté v roce 1679 Habeas Corpus Act, který zajišťuje právo na přezkum důvodnosti zatčení a pozdějšího rozvinutí principu „*fair trial*“ a konečně o deset let později k přijetí Charty práv (Bill of Rights).³⁰ V Americe dochází k vydání takových aktů až o téměř století později. Nejprve je vyhlášena známá Deklarace nezávislosti v roce 1776, která zajišťuje rovnost lidí a přiznává jim určitá nezrušitelná práva, jako je právo na život a svobodu. O patnáct let později pak vidí světlo světa americká Listina práv (Bill of Rights, 1791), která se následně stala součástí Ústavy. Tyto akty se ve své zákonodárné formě považují za určitý základ pro zakotvení lidských a občanských práv a svobod v modernějším pojetí a práv osobnosti fyzické osoby v občanskoprávní sféře.³¹ V Evropě se jako odezva na americké akty, konkrétně na Deklaraci nezávislosti, vyhláší v roce 1789 slavná Deklarace lidských a občanských práv (Declaration des droits de l'homme et du citoyen),³² která je mezníkem ve formulaci, vyhlášení a uzákonění práv a svobod člověka. Tento právní akt kladl vedle svobody a rovnosti občana i nedotknutelnost soukromého vlastnictví jako předpoklad pro rozvoj obchodu, výroby a konkurence v obchodních vztazích.

Nicméně i pro tuto historickou etapu společenského vývoje platí, že ochrana osobnosti fyzických osob byla většinou zabezpečována prostřednictvím trestního a správního práva. Podle tehdejšího nazírání na tuto problematiku, docházelo při porušování hodnot osobnosti hlavně k nemajetkové újmě, u které přichází v úvahu náprava ve formě satisfakce. Tu právě zabezpečovaly trestněprávní a správněprávní prostředky. S rozvojem obchodu a hospodářské soutěže mezi jednotlivými obchodníky však dochází k materializaci určitých hodnot osobnosti a začíná se tedy prosazovat myšlenka, že újmy nemajetkové povahy by bylo na místě zmírňovat materiálním plněním. Protože se rovnost a svoboda jedince začaly stavět na úroveň nedotknutelnosti vlastnictví, v důsledku

²⁹ KNAP, K. a kol. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4. vydání. Praha: Linde, 2004. s. 41. ISBN 80-7201-484-6.

³⁰ SCHELLE, K. a kol. *Právní dějiny*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. s. 425. ISBN 978-80-7380-043-7.

³¹ BALÍK, S.; BALÍK S. ml. *Právní dějiny evropských zemí a USA*. 2. rozšířené vydání. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2002. s. 185. ISBN 80-86473-15-5.

³² SCHELLE, K. a kol. *Právní dějiny*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. s. 326. ISBN 978-80-7380-043-7.

se na jednotlivé hodnoty osobnosti fyzické osoby hledělo jako na předmět vlastnického práva. Tato teorie se nazývá tzv. proprietární.³³

S přirozenoprávní teorií se můžeme setkat i v kodifikacích na začátku 19. století. Konkrétně je tu myšlen rakouský Všeobecný občanský zákoník z roku 1811 (ABGB) a francouzský Code Civile. Vycházejí z toho, že člověk je už sám o sobě subjektem přirozených práv a zákony státu mohou takový subjekt a jeho práva pouze deklarovat, v určitých situacích (v zájmu druhých) omezit. To vedlo k teoretickému pojetí všeobecného osobnostního práva. Na toto však reagovala historicko-právní škola v čele s F. Savignym. Ta myšlenku všeobecného osobnostního práva odmítala a její představitelé prosazovali, že ochrana osobnostních práv fyzické osoby vůbec nepatří do úpravy občanského práva, jelikož tato úprava chrání jen majetkové vztahy a práva osobnosti nejsou předmětem takových vztahů. Vliv historicko-právní školy vidíme v německém BGB, ve kterém je značně omezena satisfakce za nemajetkovou újmu.³⁴

Po zkušenosti s první světovou válkou se společnost uchýlovala spíše k mezinárodním dohodám vojenským a pošlapáváním lidských a občanských práv v meziválečném období za nacistického režimu v Německu, fašistického režimu v Itálii a stalinistickém Sovětském svazu, hrůzy druhé světové války, jaké byly napáchány na obyvatelstvu a systematické genocidy, daly impuls k vytvoření dohod, které budou zabezpečovat ochranu lidských práv. Jako jeden z nejdůležitějších aktů na ochranu svobody byla v roce 1948 přijata Všeobecná deklarace lidských práv obsahující minimální mezinárodní standard lidských práv. K další ochraně a respektu k lidským právům byly vyhlášeny: Mezinárodní pakt o občanských a politických právech z roku 1966 a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech také z roku 1966.³⁵ Z iniciativy OSN pak byly uzavřeny i další úmluvy.³⁶ Všeobecná deklarace lidských práv sloužila jako základ pro všeobecné principy lidských práv, Mezinárodní pakty zakotvují respekt k lidským právům jako povinnost. Svou roli sehrál pro země

³³ KNAP, K. a kol. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4. vydání. Praha: Linde, 2004. s. 42. ISBN 80-7201-484-6.

³⁴ Tamtéž. s. 43.

³⁵ KLÍMA, K. a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. s. 90. ISBN 80-86899-44-X.

³⁶ např. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (1950), Úmluva o právech dítěte, Úmluva o lidských právech a biomedicíně.

střední a východní Evropy i helsinský Závěrečný akt konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE) z roku 1975. U přímo aplikovatelných občanských a politických práv byl zvolen implementační a kontrolní mechanismus v podobě systému mezistátních a individuálních stížností, u sociálních, hospodářských a kulturních práv byla zvolena procedura podávání zpráv.³⁷ Československá socialistická republika tyto pakty podepsala už v roce 1968, v platnost však vstoupily až v roce 1976. I přes jejich platnost na našem území však byly tyto pakty ignorovány a porušovány, což nakonec vyústilo v podepsání Charty 77.³⁸

3.2 Vývoj české právní úpravy ochrany osobnosti

Československý stát převzal po svém vzniku v říjnu 1918 právní předpisy, které byly do té doby platné na území Rakouska-Uherska. Stalo se tak tzv. recepčním zákonem č. 11/1918 Sb.³⁹ a díky němu zůstal i nadále v platnosti Všeobecný občanský zákoník (ABGB) z roku 1811 pro území českých zemí. Na území Slovenska byla však situace jiná. Tam stále platilo občanské právo uherské, které se v té době opíralo převážně o obyčejové právo. Česká právní úprava sice neobsahovala tak komplexní úpravu osobnostních práv jako tomu bylo v ABGB, ale byla doplňována trestním zákonem a zákonem autorským.

Podle Všeobecného občanského zákoníku bylo podle obecných ustanovení chráněno výslovně jen dílčí osobnostní právo na jméno. Tato ochrana jména nezahrnovala jen jméno rodové, ale i dokonce jméno umělecké či krycí – tzv. pseudonym. Jak už bylo výše zmíněno, úprava občanského zákoníku byla doplňována zákonem o právu autorském, který chránil i dílčí osobnostní právo k vlastní podobizně (§ 34 zákona č. 218/1926 Sb.) a osobnostní právo k dopisům, deníkům a jiným písemnostem důvěrné povahy (§ 26). Na trestněprávní úrovni byla také poskytována ochrana, zejména zvláštním zákonem č. 108/1933 Sb.,

³⁷ KLÍMA, K. a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. s. 90. ISBN 80-86899-44-X.

³⁸ Vyhláška ministerstva zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, ve znění pozdějších předpisů.

³⁹ KNAP, K. a kol. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4. vydání. Praha: Linde, 2004. s. 51. ISBN 80-7201-484-6.

o ochraně cti, který se vztahoval i na ochranu cti veřejných činitelů.⁴⁰ Na ústavní úrovni bylo možno ochranu lidských práv a s nimi i práv osobnostních nalézt v Ústavní listině (zákon č. 121/1920 Sb.). Tato listina obsahovala i zákon o ochraně svobody osobní, domovní a tajemství listovního (č. 293/1920 Sb.)⁴¹

Velkým zásahem do státem zaručených práv na ochranu osobnosti a nakonec celého právního řádu Československé republiky bylo podepsání Mnichovské dohody dne 30. 9. 1938. Ta ukončila československou suverenitu a na československém území začaly platit předpisy, které porušovaly základní lidská práva a svobody. Jen díky exilové vládě v Londýně se zachovala určitá kontinuita právního řádu s předmnichovskou republikou. Tato kontinuita vděčí za své zachování ústavnímu dekretu prezidenta republiky o obnovení právního řádu.⁴² Ten prohlašoval za platný právní stav a předpisy vydané do 29. 9. 1938. Předpisy, které následně vydala exilová vláda, podléhaly ratihabici. Po osvobození Československa došlo k obnovení účinnosti Ústavy z roku 1920. Ta však musela být nakonec přizpůsobena novému rozložení moci.

Jak bylo výše zmíněno, na území Československa existoval právní dualismus - česká část území vycházející z rakouské právní úpravy, slovenská část vycházející z právní úpravy uherské. Tento stav trval až do 1. ledna roku 1951, kdy nabyl účinnosti unifikovaný československý občanský zákoník č. 141/1950 Sb. Brzy po něm byl přijat také nový autorský zákon č. 115/1953 Sb. Dílčí osobnostní práva, která jsou dnes zahrnována do všeobecného osobnostního práva, se ale dočkala jen kusé úpravy. Občanský zákoník upravoval z osobnostních práv pouze právo na jméno fyzické osoby. V novém autorském zákoně jsme zase mohli najít právo na osobní důvěrné písemnosti a právo na podobiznu (§ 95 a 96).⁴³ Je však nutno brát v úvahu, že se tato úprava, která zdaleka neodpovídala potřebám moderní demokratické společnosti, nevymykala z celkového právního a společenského klimatu 50. let - nástupu totalitního režimu, který potlačoval práva jedince a naopak vyzdvihoval a dramaticky upřednostňoval

⁴⁰ KNAP, K. a kol. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4. vydání. Praha: Linde, 2004. s. 52. ISBN 80-7201-484-6.

⁴¹ Ústavní zákon o ochraně svobody osobní, domovní a tajemství listovního (podle §§ 107, 112 a 116 ústavní listiny).

⁴² Ústavní dekret prezidenta republiky č. 11/1944 Úř. věst. čsl., o obnovení právního pořádku.

⁴³ KNAP, K. a kol. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4. vydání. Praha: Linde, 2004. s. 52. ISBN 80-7201-484-6.

práva majetková. Práva a svobody občanů, včetně práv osobnostních, byla v této době závažně porušována navzdory přijetí nové Ústavy (č. 150/1948) odpovídající z formálního hlediska poválečným ústavám demokratických států.

Velký krok vpřed doznala ochrana osobnostních práv přijetím občanského zákoníku v roce 1964.⁴⁴ Společenská atmosféra se postupně uvolňovala a fyzické osoby získávaly větší svobodu. Občanský zákoník na tuto situaci reagoval a přinesl základ komplexnější úpravy ochrany osobnosti v § 11 až 16 a poprvé u nás zakotvil obecnou úpravu všeobecného osobnostního práva jako práva jednotného. Dokonce označil marginální rubriku výslovně "Ochrana osobnosti". V rámci generální úpravy osobnostních práv pak dává výčet dílčích osobnostních práv a upravuje i jednotlivé základní prostředky ochrany.

I když se takto upravený institut ochrany osobnosti v potřebné míře nepromítal do společenského života tehdejší doby, zejména pak do soudní praxe, lze tvrdit, že takovéto zakotvení občanskoprávní ochrany občanským zákoníkem mělo významný vliv pro posílení celkové úcty k osobnostním právům. Je tedy velká škoda, že se ona soudní praxe citlivějším sporům vyhýbala a trvalo tak několik desetiletí, než se zákonná úprava dočkala plného využití. Byť byl ve stejné době přijat i tiskový zákon č. 81/1966 Sb., který zajišťoval právo na ochranu cti a důstojnosti formou tiskové opravy, ani tento zákon se nedočkal velkého využití v praxi a tehdejší soudní judikatura tak zůstala pouze u bagatelních sporů urážek na cti.⁴⁵

Po politickém převratu v roce 1989 dochází k přeměně právního řádu. Společnost se odvrací od komunistického smýšlení a snaží se o návrat k tržně-hospodářským vztahům. Vytváří se svobodnější tržní ekonomika a s ní roste zároveň i konkurence. To má za následek drsnější společenské prostředí, které si žádá lepší úpravu ochrany osobnostních práv. Dochází tedy k určitému rozvoji této úpravy. Pozitivně se začala rozvíjet i soudní judikatura, na kterou měla velký vliv závazná ústavní judikatura a judikatura Evropského soudu pro lidská práva. Přijetím Ústavy České republiky a začleněním Listiny základních práv a svobod do českého ústavního pořádku ještě posílilo zakotvení ochrany osobnostních

⁴⁴ KNAP, K. a kol. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4. vydání. Praha: Linde, 2004. s. 53. ISBN 80-7201-484-6.

⁴⁵ Tamtéž.

práv.⁴⁶ Soudní judikatura se začala orientovat na vyváženější rozhodování mezi dvěma ústavně zakotvenými právy, které si vzájemně kolidují, tj. na jedné straně na svobodu názorů, projevů a informací a na straně druhé právě ochranou osobnosti fyzické osoby a dobré pověsti a jména osoby právnické. Po zrušení cenzury, kdy je zaručena svoboda tisku a slova a zároveň se výrazně posiluje role a vliv médií, je nutno osobní sféru chránit i před jejich zásahy.⁴⁷

Je nutno dodat, že v průběhu devadesátých let dochází v oblasti ochrany osobnostních práv k soustavné specializaci, která byla tvořena doplňky moderní občanskoprávní ochrany osobnostních práv fyzických osob. S rozvojem trhu není překvapující, že role peněz měla stále větší a větší vliv na společnost a došlo tak k přijetí velmi důležitého doplňku v podobě § 13 občanského zákoníku, který zavedl vedle nepeněžitě satisfakce za porušení osobnostního práva i satisfakci peněžitou (materiální). Tato materiální satisfakce však přicházela v úvahu pouze subsidiárně, kdy nepeněžitá satisfakce nemohla splnit svou úlohu a nemohla zmírnit nemajetkovou újmu.⁴⁸ Tím se stala občanskoprávní ochrana proti zásahu do osobnosti fyzické osoby mnohem účinnější.

Speciální doplňky občanskoprávní úpravy, které výrazně doplňovaly v různých oblastech společenského života obecnou úpravu osobnostních práv, byly zdokonalovány. Nezastupitelnou úlohu měla rozhodovací činnost obecných soudů a rovněž Ústavního soudu spolu s evropským vlivem. V oblasti médií byl přijat nový zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku, tzv. tiskový zákon, a zákon č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání. Před jejich přijetím se uvažovalo, jestli nejsou tyto zákony nadbytečné a k ochraně osobnostních práv by nepostačovala jen úprava obsažená v občanském zákoníku s kombinací trestněprávních a správněprávních předpisů a judikatury. Převládly však názory, že taková ochrana by byla nedostačující.⁴⁹ V oblasti zdravotnictví bylo velkým přínosem i přijetí nového transplantčního zákona č. 285/2000 Sb., který vychází z moderní úpravy vyspělých států a evropského práva, jakož i mezinárodních smluv. S ním

⁴⁶ ústavní zákon č. 1 /1993 Sb. a ústavní zákon č. 2 /1993 Sb.

⁴⁷ KNAP, K. a kol. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4. vydání. Praha: Linde, 2004. s. 54. ISBN 80-7201-484-6.

⁴⁸ zákon č. 87/1990 Sb.

⁴⁹ KNAP, K. a kol. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4. vydání. Praha: Linde, 2004. s. 56. ISBN 80-7201-484-6.

souvisí i Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny⁵⁰ a Dodatkový protokol o zákazu klonování lidských bytostí.⁵¹ Ochrany osobnostních práv se týká i zákoník práce č. 262/2006 Sb. spolu se zákonem č. 198/2009 Sb., antidiskriminačním zákonem. Ten, i přes veto prezidenta republiky, prošel legislativním procesem a nabyt účinnosti. Je však sporné, zdali je v praxi plně využíván. Studie Poradenského centra určeného obětem diskriminace z roku 2012, tedy po dvou a půl letech účinnosti antidiskriminačního zákona, evidovala u obecných soudů pouze 28 podání.⁵² V oblasti správního práva se týká ochrany osobnostních práv zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů. Také díky členství České republiky v Evropské Unii byla česká právní úprava doplněna řadou směrnic a nařízení.

V současnosti je největším počinem na poli ochrany osobnostních práv přijetí a nabytí účinnosti nového občanského zákoníku č. 89/2012 Sb. Úpravu již sice nenalezneme v prvních paragrafech, jako tomu bylo ve staré úpravě⁵³, nicméně je tato úprava daleko rozsáhlejší a je zde rozvedeno např. právo na tělesnou integritu. Je ponecháno praxi, do jaké míry bude tato rozsáhlá úprava aplikována a jaké zkušenosti přinese.

3.3 Exkurz do ochrany cti v české historii

Jelikož má tato práce za úkol srovnat právní ochranu osobnosti v právu občanském a právu trestním a najít souvislosti v těchto oblastech práva, dostaneme se zcela jistě i k trestnému činu pomluvy. Proto považuji za vhodné zde po obecnější historické části osobnostních práv stručně nahlédnout i do historického pozadí trestání pomluvy a urážky na cti v českém trestním právu.

Dnešní problematika ublížení na cti a porušení lidské důstojnosti má převážně vliv na prestiž poškozeného a občas je poškozený poškozen i materiálně. Ve středověku však tomu bylo jinak. Čest a ochrana dobré pověsti člověka měla

⁵⁰ vyhlášena 4. 4. 1997 Radou Evropy v Ovíedu, platná pro ČR od 1. 10. 2001.

⁵¹ vyhlášen 12. 1. 1998 Radou Evropy v Paříži, platný pro ČR od 1. 10. 2001.

⁵² Antidiskriminační zákon po dvou a půl letech účinnosti – je v praxi opravdu účinný? Poradenské centrum určené obětem diskriminace [online]. březen 2012 [cit 26. 2. 2014]. Dostupné na WWW: <<http://diskriminace.helcom.cz/2012/03/antidiskriminacni-zakon-po-dvou-a-pul-letech-jeho-ucinnosti-%E2%80%93-je-v-praxi-opravdu-ucinny/>>.

⁵³ §11 až 16 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

na prvním místě vliv v oblasti práva a až poté v oblasti morálky. Nedostatek cti nebo znevážení měly za následek nejen snížení společenské prestiže, ale hlavně ztrátu některých konkrétních práv. Takovými právy bylo např. právo žalovat pro určité delikty, svědčit v procesu, dědit, ženit se nebo získávat půdu. Dokonce bylo možné ztratit i požívaný společenský status - šlechtictví. Za útoky na čest se považovaly především nařčení, která zpochybňovala manželský původ nařčeného ("*z kurvy syn*"), příslušnost k určité společenské vrstvě (označení šlechtice za "*chlapa*") nebo poctivý způsob obživy ("*lotr*" nebo "*kurva*"). Jelikož jsou lidé vynalézaví, zákonodárcům se nepodařilo vytvořit úplný výčet forem útoků na čest, i když se o to pokoušeli.⁵⁴ Abychom si potvrdili velký právní význam cti, vidíme v některých středověkých trestech snahu zneuctit odsouzeného. Ať už na pranýři, vypálením cejchu, vsazením do potupné klece a dalších trestů. Zneuctující povahu mělo i upálení či oběšení, proto odsouzený požadoval radši počestné stětí mečem. Jak už bylo lehce zmíněno dříve, spory o čest se často řešily soubojem. V Brněnské knize pamětí a naučení tak nalezneme i případ, kdy se dva šlechtici obrátili na hejtmana, aby jim sdělil potřebné instrukce a stanovil místo a čas konání souboje. Hejtman jejich žádosti vyhověl a stanovil i výstroj, kterou si mají dotyční na souboj opatřit: "*na hlavě helmeliny, obojček, přední a zadní kus, plechovice, rukávy, šorce, a každý z nich aby měl meč, dýku a dřevo; a na koně sedla plechová zasedací bez fortele.*"⁵⁵ V zemském zřízení z roku 1530 také nalezneme dvě formy útoku na čest (mluvíme nyní o šlechtické vrstvě) - urážku na cti a zhanění. Obsahoval i taxativní výčet urážek na cti, tj. např. nadávka "*zrádce, z kurvy syn, falešník, parchant a kurva*".⁵⁶ Pohaněním byla všechna urážlivá jednání, která nebyla urážkou na cti. Urážka na cti tak byla proviněním závažnějším a trestala se přísněji - vězením a ztrátou cti, za pohanění se zpravidla platila jen pokuta a soudní výlohy. V jiných společenských vrstvách bylo trestání urážlivých jednání přísnější. Zde se závažných případů pomluv jednalo i o vyřiznutí jazyka a vyhnání z města. Jako příklad si zde můžeme uvést případ, kdy byl pachatel odsouzen k vyřiznutí jazyka a přibití na pranýř, za své zásluhy mu byl trest snížen na pouhou potupu. Byl třikrát vyveden z vězení před

⁵⁴ VOJÁČEK, L. *Urážky, pomluvy, nactiutrhaní. Ochrana cti v československém trestním právu*. 1 vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2006. s. 36. ISBN 80-86861-51-1.

⁵⁵ Brněnská kniha pamětí a naučení č. 37, fol. 116.

⁵⁶ VOJÁČEK, L. *Urážky, pomluvy, nactiutrhaní. Ochrana cti v československém trestním právu*. 1 vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2006. s. 40. ISBN 80-86861-51-1.

radnici, kde musel prosit za odpuštění, poté mu kat natřel ústa lejnem a udeřil jej do tváře tak silně, až spadl.⁵⁷

Obnovené zřízení zemské ještě částečně navazovalo na dřívější předpisy. Urážka na cti se podle něj mohla žalovat dvěma způsoby, záleželo, jestli poškozený chtěl pachatele veřejně potrestat nebo mu stačilo jen zadostiučinění. Osvícenství přineslo společné rakousko-české zákoníky. V právním řádu Marie Terezie z roku 1768⁵⁸, který je znám svými středověkými přístupy, taktéž nalezneme ustanovení na ochranu cti a dobré pověsti, kde se sankcionovaly urážky světské vrchnosti. Všeobecný zákoník o zločinech a způsobu jejich trestání Josefa II. z roku 1787⁵⁹ byl už o něco mírnější než kodex tereziánský. Upravuje taktéž skutkové podstaty ohrožující bezpečnost cti a trestá je např. vystavením na pranýř či ztrátou šlechtictví. Rakouský trestní zákoník z roku 1852 pamatoval např. i na ochranu před újmou způsobenou veřejnými nadávkami nebo zlým nakládáním. Takové jednání kvalifikoval jako přestupky a trestal je vězením nebo pokutou.⁶⁰

Právní úprava ochrany cti v ČSR je velmi rozsáhlá a není možné se věnovat dopodrobna všem právním úpravám v průběhu 20. století. Pokusím se tedy tuto úpravu zestručnit a pro přehlednost uvést.

Právní úpravu ochrany cti bychom mohli rozdělit do několika etap. První z nich by byla etapa, kdy se ochrana cti posuzovala podle recipovaných ustanovení trestních zákonů a uherského zákona o ochraně cti. Trestní zákon rakouský obsahoval několik skutkových podstat trestných činů proti cti. Prvním byl zločin utržení na cti (křivé obvinění)⁶¹, ostatními pak byly přečiny a přestupky s marginálním pojmenováním "Urážky na cti". Urážky na cti zákon označoval za přestupky, pokud však byly spáchány tiskem, byly to přečiny. Přestupky zákon postihoval vězením od jednoho do šesti měsíců, přečiny vězením od šesti měsíců

⁵⁷ Tamtéž. s. 48.

⁵⁸ VOJÁČEK, L.; SCHELLE, K.; KNOLL, V. *České právní dějiny*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 492. ISBN 978-80-7380-257-8.

⁵⁹ Tamtéž. s. 493.

⁶⁰ VOJÁČEK, L. *Urážky, pomluvy, nactiutržení. Ochrana cti v československém trestním právu*. 1. vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2006. s. 55. ISBN 80-86861-51-1.

⁶¹ Tamtéž. s. 99.

do jednoho roku. Další delikty v tomto zákoníku byly delikty čest ohrožující.⁶² Doplňkem trestněprávních ustanovení byl i rakouský občanský zákoník ABGB.

Druhá etapa ochrany cti spadá do období nových československých předpisů. Jedněmi z hlavních právních předpisů, které se dotýkají ochrany cti, jsou tisková novela z roku 1924 a zákon o ochraně cti z roku 1933. Jednotlivými delikty byla urážka, pomluva, utrhání na cti a výčitka trestního stíhání nebo trestu. Všechny tyto přestupky byly trestány pokutou nebo vězením od několika dní až několika měsíců.⁶³

Třetí kratší etapa se váže k Protektorátu Čechy a Morava, kdy po podepsání Mnichovské dohody a následné okupaci začaly na území Čech a Moravy platit německé právní předpisy, které prolomily princip teritoriality.⁶⁴ Z tohoto období můžeme zmínit zejména přečin útoku na Vůdce a hanobení či pomluvu Vůdce, dále pak např. utrhání na cti státu.⁶⁵ Po roce 1945 se právních úprav dotkl prezidentský dekret - konkrétně úpravy zákona o ochraně cti z roku 1933. Po únorovém zvratu v roce 1948 byl přijat zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky. V něm bylo obsaženo několik skutkových podstat ublížení na cti prezidentu republiky a deliktů založených na hanobení.⁶⁶

Čtvrtá etapa začala v roce 1950, kdy tento rok přinesl zásadní zlom ve vývoji československého práva. V rámci procesu rekodifikace připravilo ministerstvo spravedlnosti nový trestní zákon č. 80/1950 Sb., trestní řád č. 87/1950 Sb. a trestní zákon správní č. 88/1950 Sb. V trestním zákoně najdeme především trestné činy křivého obvinění a pomluvy a další skutkové podstaty poskytující privilegovanou ochranu vybraným osobám. Trestem bylo odnětí svobody. Ohledně trestního řádu je důležité, že žalobu na ochranu cti mohl podat pouze prokurátor. Trestní zákon správní pak do své poslední hlavy zařadil i ustanovení o urážkách na cti v rámci ochrany občanského soužití. Tento

⁶² Tamtéž. s. 113.

⁶³ Tamtéž. s. 163-174.

⁶⁴ VOJÁČEK, L.; SCHELLE, K.; KNOLL, V. *České právní dějiny*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 349, 431. ISBN 978-80-7380-257-8.

⁶⁵ VOJÁČEK, L. *Urážky, pomluvy, nactiutrhaní. Ochrana cti v československém trestním právu*. 1 vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2006. s. 244. ISBN 80-86861-51-1.

⁶⁶ Tamtéž. s. 263.

přestupek byl trestán pokutou do 5000,- Kčs, pokáráním nebo několika dny vězení.⁶⁷

Poslední pátou etapou je vývoj trestního práva od roku 1961. V tomto roce vláda v duchu stranické direktivy připravila komplex předpisů dotýkajících se protispolečenských jednání - nová úprava přestupkového zákona č. 60/1961 Sb., nový trestní zákon č. 140/1961 Sb. a trestní řád č. 141/1961 Sb.⁶⁸ Podobně jako předchozí úprava, i nová úprava trestního zákona obsahovala skutkové podstaty trestných činů křivého obvinění a pomluvy, které sankcionuje vězením od jednoho roku až do osmi let. V roce 1969 byl přijat zákon o přečinech č. 150/1969 Sb. jako důsledek normalizace. Ten, stejně jako přestupkový zákon, obsahuje ustanovení na ochranu socialistického soužití. Jeho porušení trestná pokutou nebo odnětím svobody.⁶⁹

V polistopadových změnách v právní úpravě ochrany cti je nejdůležitější zákon č. 175/1990 Sb., kterým se měnil a doplňoval trestní zákon. Ten se v několika bodech dotkl ochrany cti. V reakci na uvolnění svobody slova a tisku rozšířil možnost stíhat sdělování nepravdivých informací jako trestný čin pomluvy. Navíc zpřísnil její postih, pokud k ní došlo prostřednictvím tisku, televize, rozhlasu nebo filmu. Tento zákon také zrušil zákon o přečinech a s ním i přečin proti socialistickému soužití. Došlo také k přijetí nové úpravy přestupků, protože tehdejší platná úprava už byla dost nepřehledná a zastaralá.⁷⁰

Je třeba připomenout, že po listopadovém převratu se začalo k ochraně cti využívat častěji občanskoprávní cesty, kde se otevřela možnost požadovat peněžité zadostiučinění. Nicméně trestněprávní úprava se skutkovou podstatou trestného činu pomluvy s přijetím trestního zákoníku č. 40/2009 Sb.⁷¹ stále zůstává součástí českého platného právního řádu.

⁶⁷ Tamtéž. s. 303 a násl.

⁶⁸ VOJÁČEK, L.; SCHELLE, K.; KNOLL, V. *České právní dějiny*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 622-624. ISBN 978-80-7380-257-8.

⁶⁹ VOJÁČEK, L. *Urážky, pomluvy, nactiutrhání. Ochrana cti v československém trestním právu*. 1 vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2006. s. 350-366. ISBN 80-86861-51-1.

⁷⁰ Tamtéž. s. 347, 348.

⁷¹ účinný od 1. ledna 2010.

3.4 Ústavní zakotvení ochrany osobnosti

Po tragických událostech druhé světové války a období komunistické totality, která velkou měrou potlačovala lidská práva a svobody jedince, upírala mu jeho přirozená práva a pošlapávala myšlenku rovnosti mezi lidmi, vydala se společnost směrem k zajištění nápravy takového příkoří. Zásadním dokumentem, který znamená deklaraci lidských hodnot je Ústava České republiky, která je doplněna Listinou základních práv a svobod. Přijetím těchto významných dokumentů se Česká republika pozvedla mezi moderní demokratické státy, které uznávají jedince, jako základní prvek.

Tuto myšlenku deklaruje již preambule Ústavy, kde uvádí, že občané České republiky jsou odhodláni chránit republiku v duchu nedotknutelných hodnot lidské důstojnosti a svobody a budovat stát založený na úctě k lidským právům a zásadám občanské společnosti.⁷² U preambule je sice její závaznost sporná, dalo by se však říci, že poslouží jako vodítko či pomůcka k interpretaci celé Ústavy, a jelikož označujeme Ústavu za základní předpis našeho právního řádu, význam její preambule je jistě výrazný. Ústava a další ústavní zákony neobsahují jen normativní ustanovení, ale používají se i při interpretaci předpisů nižší právní síly, např. u vágních pojmů.⁷³

Myšlenka preambule je rozvedena v jednotlivých člancích Ústavy, konkrétně hned v článku 1 odst. 1 a 2, které stanovují, že Česká republika je svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát založený na úctě k právům a svobodám člověka a občana a dodržuje závazky, které vyplývají z mezinárodního práva, kterým je Česká republika vázána.⁷⁴ Tento článek se dá považovat za tu nejvšeobecnější ochranu osobnostních práv, jakožto součásti práv a svobod člověka.

Stěžejním ústavním předpisem je však Listina základních práv a svobod, která je součástí ústavního pořádku. Vymezuje základní lidská práva, která přímo souvisejí s všeobecným osobnostním právem i osobnostními právy zvláštními.

Stejně jako Ústava i Listina obsahuje v článku 1 obecné ustanovení, kde deklaruje, že: *"Lidé jsou svobodní a rovni v důstojnosti i v právech. Základní*

⁷² Ústavní zákon č. 1 /1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

⁷³ např. dobrá víra.

⁷⁴ §1 ústavní zákona č. 1 /1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné."⁷⁵

Listina pak zaručuje práva všem bez rozdílu pohlaví, rasy a dalších a zakazuje tím jakoukoli formu diskriminace občanů. K omezení základní práv a svobod může dojít pouze na základě zákona a taková omezení musí platit pro všechny případy, které splňují stanovené podmínky.⁷⁶

Hlava druhá Listiny už obsahuje výčet základních lidských práv a svobod. Právo na život, jako asi nejdůležitější osobnostní právo, zakotvuje čl. 6, který zároveň explicitně zakazuje trest smrti. Čl. 7 zaručuje nedotknutelnost osoby a jejího soukromí, je však připuštěna možnost jejich omezení na základě zákona. Takové omezení je připuštěno i v čl. 8, který zakotvuje osobní svobodu. Nedůležitějším článkem Listiny, který zajišťuje ochranu osobnosti je čl. 10. V jeho třech odstavcích je stanoveno, že každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno. Každému pak zaručuje ochranu před neoprávněným zasahováním do jeho soukromého a rodinného života a neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o jeho osobě. Ochrany soukromí se týká i čl. 12, který zaručuje nedotknutelnost obydlí a upravuje okolnosti přípustnosti domovní prohlídky. Ochrana soukromí je zajištěna i zákazem porušení listovního tajemství a tajemství jiných záznamů. Avšak i tato ochrana může být omezena způsobem, který stanoví zákon.

Problematiky ochrany osobnosti se dotýkají i Listinou zaručená práva na svobodu projevu a právo na informace (čl. 17). Ty se v praxi velmi často dostávají do střetu právě s právy osobnostními a je pak na soudu, aby porovnal, které z práv má v konkrétním případě větší význam. Musí ale zároveň šetřit podstatu a smysl těchto práv.

Každý konkrétní případ je nutno posuzovat vzhledem ke všem jeho okolnostem. Významné je totiž i postavení subjektu, který je na svých osobnostních právech dotčen. Judikatura totiž vymezila pojem "osobnost veřejného zájmu".⁷⁷ Jde o osoby, které jsou veřejně činné, např. se podílejí na

⁷⁵ Ústavní zákon č. 2 /1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁶ Čl. 3 a 4 ústavního zákona č. 2 /1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁷ Viz např. usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 12. 2004, sp. zn. I. ÚS 96/03 nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2007, sp. zn. 30 Cdo 4155/2007.

výkonu veřejné správy, a veřejnost má zájem (tzv. veřejný zájem) na jeho kontrole, které se docílí např. šířením určitých informací v médiích. Dochází zde tedy k částečnému omezení základních práv jedince (např. ochrany soukromí), vyvažuje to však zájem veřejný.

Podobně vymezila judikatura pojem "oprávněná kritika" nebo také "kritika právem přípustná". Kritika veřejných osobností se posuzuje z hlediska obsahu, konkrétnosti, místa a také pravdivosti. Pokud taková kritika však překročí meze přípustnosti, dojde k neoprávněnému zásahu do osobnostního práva, které dostane přednost před právem na svobodu projevu. Oprávněnou kritikou veřejně činné osoby také není uvádění nepravdivých údajů o této osobě nebo hodnotících soudů z těchto údajů vycházejících.⁷⁸

V dnešní době, kdy je společnost "masírována" médii a chce mít přehled o veškerém dění v oblasti politiky je nutno říci, stejně jako to judikoval Nejvyšší soud: " *I když se určitá fyzická osoba dobrovolným vstupem do politiky stává objektem širšího a bedlivějšího sledování a veřejné kontroly i přísnějšího posuzování, nemůže sama tato skutečnost znamenat, že se tím tato osoba vůbec vzdává možnosti ochrany osobnosti, jaká je jí v rovině ústavního, ale i mezinárodního práva poskytována.*"⁷⁹

Při hodnocení míry a dopadů zásahu do práva na ochranu osobnosti fyzické osoby je také třeba vycházet z objektivního principu.⁸⁰

Stojí za připomenutí, že žádné z těchto práv není obsaženo v čl. 41, který vymezuje určitá práva, kterých se lze domáhat pouze v mezích zákonů, které je provádějí. Z toho tak implicitně vyplývá, že výše zmíněná základní práva jsou přímo vynutitelná a mají povahu veřejných subjektivních práv.⁸¹ Prostředkem k jejich uplatnění je ústavní stížnost, kterou upravuje zákon o Ústavním soudu. Je prostředkem, jakým jedinec nárokuje svá práva ve vztahu k moci veřejné.

⁷⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 11. 2007, sp. zn. 30 Cdo 1174/2007.

⁷⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2007, sp. zn. 30 Cdo 4155/2007.

⁸⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 6. 2009, sp. zn. 30 Cdo 2033/2009.

⁸¹ MORAVEC, O. Aplikace ústavních norem před obecnými soudy. *Bulletin advokacie*, 2008, č. 4. s. 13.

3.5 Úprava ochrany osobnostních práv v mezinárodním právu

Mezi mezinárodní smlouvy, které se dotýkají ochrany osobnostních práv, a které byly Českou republikou ratifikovány, lze řadit Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv a svobod, Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Úmluvu o právech dítěte a Úmluvu na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny.

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod je jedním z nejvýznamnějších právních dokumentů, který slouží k ochraně lidských práv a tedy i práv osobnostních. Byla přijata v roce 1950 a vznikla z iniciativy Rady Evropy. Je vidět, že je ovlivněna Všeobecnou deklarací lidských práv, nicméně jí v mnoha ohledech překonala. Česká republika Úmluvu ratifikovala ke dni 1. ledna 1993.

Hned v prvních člancích Úmluvy je stanoven právní základ ochrany lidské osobnosti. Chrání lidská práva jako právo na život, právo na svobodu a osobní bezpečnost, právo na spravedlivý proces, chrání též právo na respektování rodinného a soukromého života, právo na svobodu myšlení a projevu. Zároveň zakotvuje i zákaz diskriminace. Protokoly č. 6 a 13 navíc rozšiřují právo na život zrušením trestu smrti za všech okolností. Díky čl. 10 Ústavy má tato Úmluva aplikační přednost před zákony a podzákonými předpisy a je bezprostředně závazná.

Jedním z důvodů, proč je tato Úmluva tak významná pro ochranu lidských práv, je zejména vytvoření mezinárodního mechanismu ke kontrole dodržování této Úmluvy. Základem tohoto mechanismu je Evropský soud pro lidská práva, který sídlí ve Štrasburku.⁸² Stížnost pro porušení Úmluvy může podat k Soudu buď smluvní stát nebo jednotlivec nebo skupiny jednotlivců či nevládní organizace. Stěžovatel ale musí dodržet podmínky přijatelnosti stížnosti.⁸³

⁸² Soud má sídlo ve Štrasburku v Paláci lidských práv, který v roce 1994 navrhl britský architekt Lord Richard Rogers. Z této budovy, jejíž podoba je známá po celém světě, Soud sleduje dodržování lidských práv 800 milionů Evropanů ve 47 členských státech Rady Evropy, které ratifikovaly Úmluvu.

⁸³ Musí být vyčerpány všechny vnitrostátní opravné prostředky. Stížnost musí být podána do šesti měsíců od konečného vnitrostátního rozhodnutí. Nesmí jít o anonymní stížnost. Překážka rei iudicate – musí jít o věc novou, která nebyla už Soudem projednána, nebo nebyla předložena k projednání jinému mezinárodnímu orgánu. Nepřípustné jsou stížnosti zjevně nepodložené, neslučitelné s ustanovením Úmluvy nebo případně i ty, které zneužívají práva na stížnost.

Rozsudky Soudu jsou závazné *inter partes* a čl. 46 zavazuje smluvní státy k vnitrostátnímu provedení takového rozhodnutí. Rozhodnutí mají deklaratorní povahu a konstatují porušení Úmluvy nebo Dodatků. Státy pak mohou na takovéto konstatování reagovat např. změnou legislativy.

Autorita tohoto Soudu je respektována vnitrostátními soudy a tak má jeho rozhodování daleko větší dopad než jen na konkrétní případy. Vnitrostátní soudy a dokonce i Ústavní soud používají právní názory Evropského soudu pro lidská práva jako argument při svém rozhodování.

Za téměř půl století vydal Soud více než 10 000 rozsudků.⁸⁴ I přesto však v současné době dochází k neúnosné zahlcenosti Soudu a spory se tak protahují až na několik let. Je tedy otázkou, zdali to stěžovateli bude stát za to.

3.6 Ochrana osobnosti v právu Evropské Unie

Přistoupení České republiky do Evropské Unie mělo pro český právní řád významný dopad. Po přijetí Lisabonské smlouvy v roce 2009 se pro český právní řád stala závazná i Listina základních práv Evropské Unie (dále jen Listina), kterou přijala konference v Nice už v roce 2000.

Listina není systematizována podobně jako ostatní dokumenty zaručující ochranu lidských práv. Je rozdělena do sedmi hlav, kdy každá hlava určuje oblast práv, které chrání. První Hlava chrání důstojnost a tedy je velmi podstatná pro ochranu osobnostních práv. Čl. 1 zaručuje nedotknutelnost důstojnosti, čl. 2 pak právo na život a zakazuje trest smrti a popravu. Čl. 3 se týká nedotknutelnosti lidské osobnosti po stránce duševní i fyzické. Články obsažené v Hlavě II. týkající se osobnosti jsou čl. 7 - právo na respektování soukromí, rodiny, obydlí a komunikace - a čl. 8 - ochrana osobních údajů. Hlava III. je pojmenovaná "Rovnost" a týká se především zákazu jakékoli diskriminace.⁸⁵

Z oblasti sekundárního práva pro oblast ochrany osobnostních práv jsou nejpodstatnější směrnice, které řeší problematiku diskriminace.⁸⁶ Avšak je možné,

⁸⁴ Evropský soud pro lidská práva [online]. [cit. 28. 2. 2014]. Dostupné na WWW: <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=court&c=#n1354801701084_pointer>.

⁸⁵ Listina základních práv Evropské Unie (2007/C 303/01).

⁸⁶ např. č. 2000/43 o provádění zásady rovnosti mezi osobami bez ohledu na jejich rasový nebo etnický původ.

že i tyto směrnice mohou být v rozporu např. s Evropskou úmluvou, kdy členský stát EU realizuje směrnici a následně se pak v konkrétním případě ukáže její rozpor s Úmluvou.

4 Ochrana osobnosti v občanskoprávní rovině

Stěžejní úpravu osobnostních práv nalezneme nyní v nově přijatém občanském zákoníku. Ten se, oproti předchozí právní úpravě, zabývá ochranou osobnosti detailněji a vzrostl i počet paragrafů vztahujících se k osobnostním právům. Rozšířeno bylo zejména právo na tělesnou integritu.

Všeobecné osobnostní právo tvoří celek, jakýsi soubor dílčích osobnostních práv, které se vážou k jednotlivým hodnotám lidské osobnosti. Všeobecné i dílčí práva mají absolutní povahu, což znamená, že platí *erga omnes*, tedy vůči všem ostatním osobám. Ty nesmějí do těchto práv neoprávněně zasahovat, neboli mají povinnost nerušit nositele těchto práv v jejich výkonu a nechat ho žít po svém. Takovou povinnost má i stát, pokud bude vystupovat jako soukromá osoba. Bude-li ale vystupovat jako nositel veřejné moci, má povinnost všeobecné osobnostní právo každého člověka chránit a zajistit, aby do těchto práv nebylo neoprávněně zasahováno. Zasažením pak vzniká újma a povinnost způsobenou újmou napravit.⁸⁷

Základní úprava všeobecného osobnostního práva je obsažena v občanském zákoníku v části první, hlavě druhé, oddílu šestém, § 81 a násl. Odst. 1 obsahuje obecnou klauzuli ochrany osobnosti: *"Chráněna je osobnost člověka včetně všech jeho přirozených práv. Každý je povinen ctít svobodné rozhodnutí člověka žít podle svého."* Odst. 2 pak definuje jednotlivé dílčí osobnostní práva. Je nutno podotknout, že tento výčet dílčích práv však není taxativní, ale demonstrativní a není tak vyloučena občanskoprávní ochrana jiných hodnot lidské osobnosti, které s ní souvisejí - např. práva spojená s intimní stránkou lidské osobnosti. Druhý odstavec nám tedy říká: *"Ochrany požívají zejména život a důstojnost člověka, jeho zdraví a právo žít v příznivém životním prostředí, jeho vážnost, čest, soukromí a jeho projevy osobní povahy."*

⁸⁷ DVOŘÁK, J.; ŠVESTKA, J.; ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. s. 249. ISBN 978-80-7478-326-5.

4.1 Dílčí osobnostní práva a omezení

4.1.1 Důstojnost, vážnost, čest

Důstojnost je považována za lidskou hodnotu odvíjející se od základního statusu člověka jako svobodné a rovnoprávně lidské bytosti. Pojem důstojnosti je definován různě. Podle projektu "Důstojnost a starší Evropané", který proběhl v roce 2003, existují 4 formy důstojnosti - důstojnost zásluh (souvisí se sociálním postavením jedince), důstojnost mravní síly (mravní integrita, zásady lidského chování), důstojnost osobní identity (sebeúcta, pevné vědomí vlastního já) a důstojnost lidské bytosti (důstojnost vážící se k obecnému lidství a k jeho nadosobním hodnotám).⁸⁸ V důstojnosti jsou si všichni lidé rovni a je bezvýznamné, kdy a jak byla důstojnost dotčena.

Vážnost souvisí v postavením člověka ve společnosti, s jeho společenským statutem. Je to hodnota s vnějším charakterem.

Čest také souvisí s postavením člověka ve společnosti, jde o hodnotu, kterou člověk v průběhu života získává díky svým postojům a jednání. Tento pohled můžeme označit za objektivní pohled na čest. Druhý, subjektivní, pohled je pak pohled na čest jako na vnitřní hodnocení sama sebe a sebeúctu. Zásah do cti pak nazýváme difamací, dehonestací či diskreditací.

Žádoucím stavem je, aby si byl člověk své hodnoty vědom a posuzoval svou hodnotu reálně - bez většího nadsazování či podceňování - a adekvátně tomu i vystupoval, a jeho okolí mu projevovalo úctu, která bude odpovídat reálně hodnotě jeho mravní integrity.

Čest však není totéž co dobrá pověst (*bona fama*), která odráží především to, jak člověka vidí okolí. Právo tak někdy spojuje ochranu cti jen s její objektivní stránkou, odvíjí ji tedy od poškození oné dobré pověsti. Čest se formuje v procesu hodnocení, kdy porovnáváme sebe sama s ostatními, utváří se tedy ve společnosti, která ji značně ovlivňuje. Je pak logické, že pokud se společnost vyvíjí, vyvíjet se bude i pohled na to, co je čestné a co nikoli. I difference společností hraje v tomto vliv, a dalo by se říct, že člověk je nositelem tolika ctí, ke kolika společenským skupinám patří - čest národní, čest profesní apod.

⁸⁸ Důstojnost. E-learning Cesta domů [online]. [cit. 7. 3. 2014]. Dostupné na WWW: <<http://elearning.cestadomu.cz/dustojnost-sp.html>>.

Právo na čest se tak uplatňuje ve více sférách, jedná se o soukromou sféru, sféru společenskou a sféru profesionální. V první sféře jde vlastně o ochranu soukromí, v jehož rámci se nepochybně uplatňuje i právo na čest. Zásadně je však věcí každého, co a v jakém rozsahu z této sféry uvolní jako informaci pro okolní svět. Jinými slovy, v tomto segmentu zpravidla platí naprosté informační sebeurčení. Ostatní sféry reflektují sociální povahu základních práv, resp. odrážejí fakt, že jednotlivec žije ve společenství a vstupuje s ostatními jeho členy do komunikace, přičemž skrze své chování, ba dokonce skrze své samotné bytí, ovlivňuje ostatní členy společenství. V těchto sférách již neplatí naprosté informační sebeurčení.⁸⁹

Co je to čest popisuje také Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 11. 11. 2005, sp. zn. I. ÚS 453/03.

Na závěr pasáže se ještě můžeme krátce zastavit u rozdílů pojmů čest, ctnost a čestnost. Zatímco čest je z etického pohledu stav vědomí a vyjadřuje hodnocení sebe sama a pohledu společnosti, ctnost je souborem kladných morálních vlastností, o něž se toho hodnocení opírá a čestnost pak vyjadřuje věrnost daným zásadám a slibům.⁹⁰

4.1.2 Podoba a soukromí

Dalšími dílčími osobnostními právy je právo na podobu a soukromí. Ty občanský zákoník upravuje v pododdílu druhém šestého oddílu. Definici podoby a soukromí zákon nedefinuje, ale podobou člověka se rozumí souhrn jeho charakteristickým rysů, které znázorňují jeho individualizovaný vzhled - tvář nebo celou postavu. Podobiznou pak hmotné zobrazení živého či mrtvého člověka, kdy je možné člověka identifikovat. Hmotnou podobou může být fotografie, obraz apod. § 84 hovoří o zachycení podoby, kdy stanovuje, že: *"Zachytit jakýmkoli způsobem podobu člověka tak, aby podle zobrazení bylo možné určit jeho totožnost, je možné jen s jeho svolením."* Totéž platí i pro rozšiřování. Pokud však někdo svolí k zobrazení své podoby, kdy je zřejmé, že dojde i k rozšiřování, platí jeho souhlas i pro toto rozšiřování.

⁸⁹ nálezu Ústavního soudu ČR ze dne 17. 7. 2007, sp. zn. IV. ÚS 23/05-2.

⁹⁰ VOJÁČEK, L. *Urážky, pomluvy, nactiutrhání. Ochrana cti v československém trestním právu*. 1 vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2006. s. 22, 23. ISBN 80-86861-51-1.

Soukromím je pak myšleno vše, co je člověku nejbližší. Může jít o lidi, prostory či okolí, kde se člověk zdržuje. Nemusí také jít jen o vlastní život člověka, ale i o vztahy, které jeho soukromý život vytvářejí - rodina, osoby blízké, ke kterým má člověk pouto, jakož i osoby, se kterými má spojení pracovní, náboženské či pohlavní. Stejně ochrany pak požívají i projevy osobní povahy, písemnosti, jako jsou dopisy, deníky (i v elektronické podobě), podobizny i záznamy zvukové a obrazové týkající se projevů osobní povahy. Zásah do soukromí člověka a do projevů osobní povahy je přípustné pouze se souhlasem dotyčného člověka, a pokud jde o výjimku výslovně stanovenou zákonem.⁹¹

Souhlas je možno udělit *ad hoc*, na dobu určitou i neurčitou, souhlas lze odvolat, a to i v případě udělení souhlasu na dobu určitou. Pokud však vznikne osobě, které byl souhlas udělen, škoda, může tato osoba požadovat náhradu vzniklé škody,⁹² nikoli újmy (nemajetkové).⁹³

4.1.3 Omezení osobnostních práv, zákonné licence

Existuje však zákonná úprava, která naše osobnostní práva omezuje, zejména pak právě právo na soukromí. Tato úprava má podobu zákonných licencí, které byly obsaženy ve starším občanském zákoníku (č. 40/1964 Sb.) a zůstaly i v občanském zákoníku nově přijatém.

Úřední licence nahrazuje souhlas s pořízením nebo použitím písemností osobní povahy, podobizen, obrazových snímků nebo obrazových a zvukových záznamů k úředním účelům na základě zákona.⁹⁴ Jedná se o bezúplatnou zákonnou licenci, která působí *ex lege* i proti vůli dotčeného člověka. Mluvíme tu o výjimce, kdy je dovolen účelový zásah do osobnostního práva, který je ospravedlněn veřejným zájmem na veřejném pořádku v úředních věcech. Konkrétní rozsah a forma přípustnosti úřední licence budou dovozovány na

⁹¹ DVOŘÁK, J.; ŠVESTKA, J.; ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. s. 257. ISBN 978-80-7478-326-5.

⁹² § 87 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (nový).

⁹³ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. s. 60.

⁹⁴ KNAP, K. a kol. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4. vydání. Praha: Linde, 2004. s. 106.

základě úpravy vyplývající ze zvláštních zákonů povahy veřejnoprávní.⁹⁵ Jde například o použití podobizny na cestovní pas. Zde je nutno připomenout čl. 2 odst. 2 Ústavy, který zakotvuje, že státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem a způsobem, který zákon stanoví. Tuto výjimku však nelze vykládat rozšiřujícím způsobem, kdy by se překročil práh výjimečnosti, ale v pochybnostech naopak platí ve prospěch nedotknutelnosti zákonem chráněného předmětu.⁹⁶ Úřední licence pokrývá i případy vystoupení ve veřejném zájmu jako je např. předvolební shromáždění.⁹⁷ Obdobou této licence je i čl. 8 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, kdy v odst. 2 říká státní orgán, že může do práva na soukromí zasáhnout, pokud: „(...) je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“

Dalšími zákonnými licencemi je licence vědecká a licence umělecká. Ty sledují obecný zájem na zpřístupňování uměleckých výtvorů nebo vědeckých poznatků, jemuž je dána přednost před chráněným předmětem osobnostních práv. O případ vědecké zákonné licence například půjde, pokud se tělo nebo jeho část vyfotografují pro účely lékařského výzkumu a na pořízené fotografii je pacient identifikovatelný. Tato fotografie se může použít i v disertační nebo habilitační práci, neboť půjde o užití ve školním vědeckém díle pro účely vědecké obhajoby. Výkonem umělecké licence bude například vystavení portrétní fotografie nebo obrazu v umělecké galerii nebo v elektronické podobě na veřejně přístupném uměleckém portálu prostřednictvím internetu. Je nutné však sledovat umělecký účel, nikoli obchodní. Se zákonnou licencí zůstává nedotčeno i autorské právo autora uměleckého díla.⁹⁸

⁹⁵ FIALA, J.; KINDL, M. et al. *Občanský zákoník. Komentář. I. díl.* 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009. s. 79. ISBN 978-80-7357-395-9.

⁹⁶ TELEEC, I. Svolení, nebo zákonné licence v právu osobnostním, *Právní rozhled*, 24/2007. s. 879.

⁹⁷ DVORÁK, J.; ŠVESTKA, J.; ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. s. 258. ISBN 978-80-7478-326-5.

⁹⁸ TELEEC, I. Svolení, nebo zákonné licence v právu osobnostním, *Právní rozhledy*, 24/2007. s. 879.

Obě tyto licence jsou oproti licenci úřední věcně užší, jelikož nezahrnují písemnosti osobní povahy. Ty pro vědecké a umělecké účely pořídit a použít nelze a tudíž je zapotřebí svolení dotčeného člověka.

Další licenci je licence zpravodajská (reportážní), která dovoluje pořídit a použít podobiznu či obrazový a zvukový záznam pro zpravodajské účely. § 89 uvádí zpravodajství tiskové, rozhlasové, televizní a obdobné. Tiskovým zpravodajstvím je myšleno zejména deníkové, kdy je použita např. situační fotografie, rozhlasovým pak pořady typu denních zpráv obsahujících zvukový záznam hlasu dotčeného člověka. Televizním denní zprávy obsahující zvukový i obrazový záznam.^{99 100} Nově přijatý občanský zákoník nezařadil do tohoto výčtu filmové zpravodajství, které bylo uvedeno ve starší úpravě, uvádí ale zpravodajství "obdobné", reaguje tak pravděpodobně na rozvoj technologií a internetu, což je jistě krok správným směrem, jelikož zpravodajství na zpravodajských portálech (internetové zpravodajství) má nejširší rozsah působení, kdokoli a odkudkoli k němu má přístup prostřednictvím např. mobilního internetu v telefonu. Výčet druhů zpravodajství tak už není taxativní, ale demonstrativní.

Vybočením ze zpravodajské licence by bylo pořízení a použití chráněného předmětu pro reklamní účely, i kdyby šlo o reklamu prostřednictvím tisku, rozhlasu, televize nebo právě už zmiňovaného internetu.

Jako poslední pak můžeme uvést licenci zájmovou, kdy nám § 88 odst. 1 dovoluje pořídit a použít podobiznu, obrazový či zvukový záznam k ochraně jiných práv nebo právem chráněných zájmů jiných osob. Takový zájem pak ale musí mít vyšší mravní hodnotu než právo dotčené.

Jakýkoli oprávněný zásah do soukromí člověka a použití jeho podobizny, písemností a záznamů musí zůstat v přiměřených mezích a nesmějí být v rozporu s oprávněnými zájmy člověka (§ 90). Jedná se o zvláštní zásah, kterému odpovídá a generální zákaz výkonu soukromých práv *contra bonos mores*.

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. Sv. I.* Praha: Linde, 2008. s. 138, 139. ISBN 978-80-7201-687-7.

4.1.4 Jméno a pseudonym

Právo na jméno sice není upraveno ve stejném oddílu jako ostatní osobnostní práva, nicméně do osobnostních práv spadá a zcela jistě požívá i právní ochrany. Jméno identifikuje člověka ve vnějším světě, dotváří však i jeho individualitu. Jménem se rozumí osobní jméno člověka a příjmení, popřípadě jeho další jména a rodné příjmení, která mu podle zákona náleží (§ 77 obč. zák.)¹⁰¹

Pokud někdo užívá i jiné jméno než vlastní (cizí, smyšlené), nese sám následky omylů a újem, které z takového užívání mohou vzniknout. Újma může vzniknout zpochybněním práva ke jménu nebo neoprávněným zásahem do tohoto práva, zejména neoprávněným užitím jména. Dotyčný se pak může domáhat upuštění od takového zásahu nebo odstraněním následku. Ochrany se může domáhat sám nebo další osoby uvedené v § 78 odst. 2 a 3.¹⁰²

Do ochrany práva na jméno spadá i jméno krycí - pseudonym. Pod pseudonymem lze právně jednat, pokud je zřejmé, kdo osoba pod pseudonymem je a není-li o tom pochybnost. Pokud vejde pseudonym ve známost, požívá stejné ochrany jako jméno.¹⁰³ Neznamená to však, že tento pseudonym musí vejít v obecnou známost mezi lidmi.¹⁰⁴

4.1.5 Příznivé životní prostředí

Právo žít v příznivé životní prostředí je jako jedno z dílčích osobnostních práv obsaženo také v § 81 odst. 2, zároveň je však také zakotveno a ústavně chráněno v Listině základních práv a svobod v čl. 35. Definici životního prostředí můžeme najít v zákoně o životním prostředí (zákon č. 17/1992 Sb. ve znění pozdějších předpisů) v paragrafu 2: *"Životním prostředím je vše, co vytváří*

¹⁰¹ jméno člověka upravuje i zákon č. 301/2000 Sb. o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, § 61.

¹⁰² §78 odst. (2) Je-li dotčený nepřítomen, nebo je-li nezvěstný, nesvéprávný či nemůže-li z jiné příčiny uplatnit právo na ochranu svého jména sám, může je uplatnit jeho manžel, potomek, předek nebo partner, ledaže dotčený, ač svéprávný, dal výslovně najevo, že si to nepřeje.

(3) Týká-li se neoprávněný zásah příjmení a je-li pro to důvod spočívající v důležitém zájmu na ochraně rodiny, může se ochrany domáhat samostatně manžel nebo jiná osoba dotčenému blízká, byť do jejich práva ke jménu přímo zasazeno nebylo.

¹⁰³ §79 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (nový).

¹⁰⁴ DVOŘÁK, J.; ŠVESTKA, J.; ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. s. 259. ISBN 978-80-7478-326-5.

přirozené podmínky existence organismů včetně člověka a je předpokladem jejich dalšího vývoje. (...).“ Je však otázkou, co je to "příznivé" životní prostředí. Zejména chceme žít v prostředí, které odpovídá úrovni společenského vývoje - technického, společenského, kulturního.¹⁰⁵ Snažíme se o ochranu životního prostředí, musíme brát však i v potaz nutnost občasných zásahů, ve snaze úroveň společenského života zvýšit. Takový zásah však nesmí být v rozporu se zákonem. Je také otázkou, kdo všechno toto právo na příznivé životní prostředí má, zdali pouze jednotlivci nebo i např. veřejnoprávní subjekt.¹⁰⁶ V užším slova smyslu lze ale příznivé životní prostředí chápat jen jako prostředí, které umožňuje uspokojovat základní lidské potřeby.

4.1.6 Tělesná a duševní integrita

Značného rozšíření se dočkala ochrana práva na duševní a tělesnou integritu a s nimi na práva s tím související. Zdůrazňuje se, že jde o celistvost lidské osobnosti vůbec, to znamená, že ustanovení se neaplikují jen na tělesnou integritu, ale i na integritu duševní. Důvodová zpráva k občanskému zákoníku uvádí, že zákon respektuje, že otázky z tohoto okruhu upravují zvláštní zákony, které mají před občanským zákoníkem přednost. Uvádí ale, že problematika je širšího charakteru, kdy se do tělesné integrity zasahuje např. během zákroků kosmetického charakteru. Pro znázornění si můžeme uvést případ dívky, která si nechala v tetovacím salónu potetovat tvář. Následně však obvinila tatéra, že k tomu nedala souhlas.¹⁰⁷

Právo na duševní a tělesnou integritu chrání život a zdraví člověka, jakož i lidské tělo. Občanský zákoník stanovuje v § 91, že člověk je nedotknutelný.

¹⁰⁵ Tamtéž.

¹⁰⁶ DUSÍK, J. *Příznivé životní prostředí v Ostravě jako ústavou zaručené právo?* iDNES.cz [online]. [cit. 7. 3. 2014]. Dostupné na WWW: <<http://dusik.blog.idnes.cz/c/140164/Priznive-zivotni-prostredi-v-Ostrave-jako-ustavou-zarucene-pravo.html>>.

¹⁰⁷ Dívka žaluje umělce za příliš mnoho tetování. Lidovky.cz [online]. červen 2009 [cit. 7. 3. 2014]. Dostupné na WWW: <http://relax.lidovky.cz/divka-zaluje-umelce-za-prilis-mnoho-tetovani-f3h-zajimavosti.aspx?c=A090616_193428_In-zajimavosti_ani#utm_source=clanek.lidovky&utm_medium=text&utm_campaign=a-souvisejici.clanky.clicks>; Dívka s 56 hvězdami na tváři se přiznala: Lhala jsem, tetování jsem chtěla. Lidovky.cz [online]. červen 2009 [cit. 7. 3. 2014]. Dostupné na WWW: <http://relax.lidovky.cz/divka-s-56-hvezdami-na-tvari-se-priznala-lhala-jsem-tetovani-jsem-chtela-1e7/zajimavosti.aspx?c=A090623_163909_In-zajimavosti_glu>.

Rozumí se tím, že chrání duševní a fyzickou osobnost člověka, včetně jeho duševního zdraví.

Ambicí zákonodárce je, aby normy týkající se integrity byly univerzálně použitelné pro všechny druhy zásahů do ní. Zásahem do integrity je pak myšlena jak transplantace obličeje a končetin, tak i ostříhání vlasů v kadeřnictví.¹⁰⁸

Do tělesné integrity člověka lze zasáhnout jen s jeho souhlasem nebo, v případech stanovených zákonem, i bez souhlasu (např. povinné léčení infekčních onemocnění¹⁰⁹). Projevený souhlas musí být zásadně svobodný (je dán bez jakéhokoli nátlaku) a informovaný (člověk, který je schopen povahu zásahu posoudit, musí o něm dostat náležitou informaci). Pokud má být ale zákrokem způsobena závažná újma, souhlas pozbývá právního významu, nejedná-li se však o případy, kdy by byl ohrožen život a zdraví člověka a takový zákrok by byl nutný.^{110 111}

Zda člověk svolí k narušení své integrity či nikoli, je otázkou osobní povahy. Důsledky rozhodnutí se mohou v některých případech dotknout i třetích osob (např. pacient váhá, zda podstoupit zákrok, jeho blízcí chtějí, aby zákrok podstoupil, protože na tom mají citový i majetkový zájem), i přesto je třeba dát přednost autonomii vůle dotčeného člověka.¹¹²

Forma souhlasu je dána příslušnými ustanoveními, buď v zákoně o zdravotních službách (pokud jde o zásah do integrity ve zdravotnických zařízeních) nebo v občanském zákoníku (jde-li o zásah do integrity uskutečněný jiným způsobem). Formu souhlasu upravuje občanský zákoník v § 96 a násl. kde stanovuje povinnou písemnou formu pro zákroky, kdy má být oddělena část těla, která se již neobnoví, lékařském pokusu na člověku či při zákroku, který zdravotní stav člověka nevyžaduje. Pro všechny ostatní tedy implicitně stačí jiná forma. Zákon tady však zapomíná na případy, kdy je intenzita zásahu velká, a přesto písemný souhlas nepožaduje. To může být například bypass věnčitých tepen,

¹⁰⁸ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 346. ISBN 978-80-7478-370-8.

¹⁰⁹ § 70 a násl. zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví.

¹¹⁰ DVOŘÁK, J.; ŠVESTKA, J.; ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. s. 254. ISBN 978-80-7478-326-5.

¹¹¹ srovnej náleží Ústavního soudu ČR ze dne 18. 5. 2001, sp. zn. IV. ÚS 639/2000.

¹¹² ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 349. ISBN 978-80-7478-370-8.

léčba rakoviny cytostatiky apod. Nalézt obecné kritérium pro stanovení písemné formy souhlasu lze tak jen stěží.¹¹³

Pododdíl 4 oddílu 6 upravuje práva člověka, který byl převzat do zdravotnického zařízení bez svého souhlasu. Vzhledem k omezení ve volném pohybu a styku s okolním světem se vyžaduje, aby byl zadržený náležitě poučen a bylo posíleno jeho právní postavení v podobě práva zvolit si zmocněnce nebo důvěrníka. Pokud se rozhodne o přípustnosti převzetí a držení v zařízení, neodnímá se však právo odmítnout určitý zákrok nebo léčebný výkon.¹¹⁴

Tělesné integrity se dotýká i úprava nakládání s částmi lidského těla. To nesmí být zdrojem finančního nebo jiného majetkového prospěchu (Úmluva o biomedicině) a nakládat s jeho částmi způsobem pro člověka nedůstojným nebo způsobem ohrožujícím veřejné zdraví je zakázáno. Pokud člověk souhlasí, může se však část jeho těla použít k vědeckým, zdravotnickým nebo výzkumným účelům. Část těla lze přenechat i jiné osobě a to za podmínek, které stanovuje zákon č. 285/2002 Sb., transplantační zákon.

Lidské tělo je chráněno i po smrti a člověk má právo rozhodnout, jak bude s jeho tělem po smrti naloženo. Pokud projeví souhlas, může být jeho tělo použito k vědeckým, výzkumným a výukovým účelům nebo provést pitva, pokud však zemře bez takového souhlasu, nastane nevyvratitelná právní domněnka, že s takovým použitím nesouhlasí. Souhlas lze odvolat a to i bez udání důvodu.

S ohledem k této úpravě se ale vyskytl problém. Zdravotní pitvy hrají v medicíně velkou roli. Mnohdy jde při záchraně pacienta o minuty a není potřebný čas na testy. V případech, kdy se pacient zemře, mohou zůstat otazníky nad jasnou příčinou smrti. K pitvě však lékaři potřebují předchozí souhlas pacienta a takový krok lékaři hodnotí jako neetický. Mluví Fakultní nemocnice Olomouc uvedl: *"Nepředpokládáme, že bychom při nástupu do nemocnice dávali pacientům podepsat souhlas s případnou pitvou."* Některé nemocnice tak přestaly pitvy provádět. Ministerstvo zdravotnictví už tak připravuje změnu zákona.

¹¹³ Tamtéž. s. 374.

¹¹⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. s. 63.

I zdravotní pitvy by tak podle tohoto návrhu patřily mezi ty povinné, a tedy bez souhlasu zemřelého.¹¹⁵

Člověk má také právo rozhodnout, jaký chce mít pohřeb. Pokud tak nerozhodne sám, má toho právo manžel, dále pak děti, rodiče a sourozenci. Náklady pohřbu se hradí z pozůstalosti.^{116 117}

4.2 Aktivní a pasivní legitimace

Práva na ochranu své osobnosti - aktivní legitimace - je oprávněn se domáhat ten, jehož osobnost byla neoprávněným zásahem jiné osoby dotčena (§ 82 odst. 1). Takto dotčený člověk má pak povinnost tvrdit a dokázat existenci neoprávněného zásahu, vzniklou újmu a kauzální nexus mezi těmito souvislostmi. Občanský zákoník však přiznává aktivní legitimaci i dalším osobám. V odst. 2 téhož paragrafu upravuje tzv. postmortální ochranu.

Možnost domáhat se ochrany osobnosti zemřelého má kterákoli z osob jemu blízkých. Osoby blízké pak občanský zákoník vymezuje v § 22: "*Osoba blízká je příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel nebo partner podle jiného zákona upravujícího registrované partnerství (dále jen "partner"); jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, pokud by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní. Má se za to, že osobami blízkými jsou i osoby sešvagřené nebo osoby, které spolu trvale žijí.*"

Tato úprava je určitě vhodnější než tomu bylo v úpravě předchozí, kde se ochrany mohli domáhat pouze manžel nebo partner, děti a pokud jich nebylo, tak rodiče.¹¹⁸ Lze totiž předpokládat, že existují ne příliš dobře fungující rodiny, kde nejsou vztahy mezi rodičem a dětmi bezproblémové.

¹¹⁵ Souhlas s pitvou už při nástupu do nemocnice? Občanský zákoník to vyžaduje. ČT24 [online]. březen 2014 [cit. 9.3.2014]. Dostupné na WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/265612-souhlas-s-pitvou-uz-pri-nastupu-do-nemocnice-obcansky-zakonik-to-vyzaduje/>>.

¹¹⁶ DVOŘÁK, J.; ŠVESTKA, J.; ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. s. 257. ISBN 978-80-7478-326-5.

¹¹⁷ § 114 a násl. zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (nový).

¹¹⁸ §15 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

Člověk však má většinou alespoň jednu osobu blízkou a tak stávající právní úprava zajišťuje lepší postmortální ochranu osobnosti.

Novinkou je pak ustanovení v § 83, kdy je aktivní legitimace přiznána i právnické osobě, která se může domáhat ochrany osobnosti fyzické osoby za jejího života jejím jménem a s jejím souhlasem, souvisí-li neoprávněný zásah do osobnosti fyzické osoby s jejím působením v této právnické osobě. Po smrti člověka se právnická osoba může domáhat, aby od neoprávněného zásahu bylo upuštěno a aby byly odstraněny jeho následky (§ 83 odst. 2).

Pasivně legitimována může být jak osoba fyzická, tak i osoba právnická. U právnické osoby půjde především o situace, kdy fyzická osoba plnila pokyny svého zaměstnance nebo byla jím pověřena. Pasivně legitimovaným subjektem, který zasáhl do osobnostních práv dotčeného, pak bude tato právnická osoba, která má povinnost činnost svých zaměstnanců dozorovat. K tomu se vyjádřil i Vrchní soud v Olomouci, i když ještě za předchozí právní úpravy: „(...)původcem zásahu do osobnostní složky fyzické osoby může být jiná fyzická osoba, právnická osoba nebo stát. Z ustanovení § 13 obč. zák. jednoznačně vyplývá, že zásahem postižená osoba se může domáhat přiznání zadostiučinění pouze vůči původci zásahu (původcem zásahu se podle současné judikatury soudů rozumí nejen osoba, která zásah přímo způsobila, ale také subjekt, který za jednání škůdce nese přímou odpovědnost – zaměstnavatel, jehož zaměstnanec zásah způsobil, provozovatel vozidla, jejíž řidič újmu způsobil, a podobně) (...)”¹¹⁹

4.3 Typy prostředků ochrany osobnostních práv

Pokud dojde k neoprávněnému zásahu do všeobecného osobnostního práva, vznikne dotčené osobě nemajetková újma. Ta spočívá buď v porušení osobnostního práva, nebo v jeho ohrožení.¹²⁰ Při odpovědnosti za neoprávněný zásah nehraje roli zavinění a jedná se tedy o objektivní odpovědnost.^{121 122}

¹¹⁹ Rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci ze dne 22. 7. 2009, sp. zn. 1 Co 315/2008.

¹²⁰ srovnej např. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 1. 10. 2002, sp. zn. 28 Cdo 983/2002 nebo rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 10. 2005, sp. zn. 30 Cdo 936/2005.

¹²¹ DVOŘÁK, J.; ŠVESTKA, J.; ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. s. 260. ISBN 978-80-7478-326-5.

¹²² Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. 5. 2002, sp. zn. 28 Cdo 662/2002.

Aktivně legitimovaný člověk se může domáhat ochrany u soudu prostřednictvím prostředků procesního práva.

Prvním z nich je tzv. zdržovací žaloba (zakazovací, negatorní), jejímž účelem je zakázat neoprávněné jednání, kterým se zasahuje do osobnostního práva. Takovým jednáním může být např. každodenní uveřejňování fotografií ze soukromého života člověka v magazínu nebo zveřejňování informací o průběhu operace a zdravotním stavu (známé) osoby. Podmínkou úspěšnosti takové žaloby je, že zásah trvá nebo reálné nebezpečí zásahu hrozí (výhrůžka, že se tak znovu stane). Pokud už neoprávněný zásah skončil, žaloba nebude úspěšná.

Pokud zásah skončil, ale trvá negativní následek neoprávněného zásahu, lze se domoci jeho odstranění tzv. odstraňovací žalobou (obnovovací, restituční). Cílem této žaloby je obnovit předchozí stav - *quo ante*. Musí tak existovat možnost následek přiměřeným, procesně vykonatelným způsobem odstranit (odstranění urážlivých plakátů z ulic nebo metra, zničení zboží s neoprávněně použitou podobiznou apod.)

Dotčená osoba se může u soudu domáhat přiměřeného zadostiučinění tzv. satisfakční žalobou. Podmínkou však je, že se bude jednat o zásah, u kterého možnost satisfakce připadá v úvahu. Zpravidla jde o omluvu (např. otištěnou v tisku), odvolání pomlouvačného výroku (např. před ostatními zaměstnanci) nebo konstatování soudu, že došlo k neoprávněnému zásahu. Takové zadostiučinění má podobu morální formy. Způsobenou nemajetkovou újmu však lze vyrovnat i penězi, pokud morální forma satisfakce nezajistí dostatečné odškodnění způsobené újmy.¹²³ Pak jde o materiální satisfakci.

V praxi soudů nepochybně převládalo rozhodování o žalobách satisfakčních, popřípadě restitučních. Co se týče negatorních žalob si žalobci - pokud vůbec volili tuto formu - neuvědomovali, že většinou svojí žalobou reagovali na uskutečněný zásah nemající pokračování, a proto ani úspěšnost těchto žalob nebyla výrazná.¹²⁴

Do 31. 12. 2013, tedy do nabytí účinnosti nového občanského zákoníku, byly ve věcech ochrany osobnosti věcně příslušné jako soudy prvního stupně

¹²³ DVOŘÁK, J.; ŠVESTKA, J.; ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek I. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. s. 260. ISBN 978-80-7478-326-5.

¹²⁴ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 315. ISBN 978-80-7478-370-8.

krajské soudy. Takto upravená věcná příslušnost doznala změny po 1. lednu 2014, kdy došlo k novele občanského soudního řádu novelou č. 193/2013 Sb., která odňala rozhodování ve věcech ochrany osobnosti krajským soudům a zahrnula tuto agendu do působnosti soudů okresních. Takovou skutečnost lze hodnotit jako překvapivou, jelikož krajské soudy mají projednávat v prvním stupni věci, pro které je typická právní obtížnost. A právě věci týkající se ochrany osobnosti se v praxi jako obtížné ukazují.

Způsob a výše přiměřeného zadostiučinění je ponecháno na volné úvaze soudu, pokud nedojde k odstranění sporu mezi stranami dohodou, např. narovnáním. Soud pak musí vzít v úvahu § 2957: *"Způsob a výše přiměřeného zadostiučinění musí být určeny tak, aby byly odčiněny i okolnosti zvláštního zřetele hodné (...)"*. Takové okolnosti pak tento paragraf demonstrativně vyjmenovává: *„(...) úmyslné způsobení újmy, zvláště pak způsobení újmy s použitím lsti, pohrůžky, zneužitím závislosti poškozeného na škůdci, násobením účinků zásahu jeho uváděním ve veřejnou známost, nebo v důsledku diskriminace poškozeného se zřetelem na jeho pohlaví, zdravotní stav, etnický původ, víru nebo i jiné obdobně závažné důvody. Vezme se rovněž v úvahu obava poškozeného ze ztráty života nebo vážného poškození zdraví, pokud takovou obavu hrozba nebo jiná příčina vyvolala."* V rámci zohlednění okolností pak může hrát roli i forma a míra zavinění rušitele. Pokud soud uzná, že k vyrovnání nemajetkové újmy je zapotřebí materiální satisfakce, bude mít takové vyrovnání funkci jak satisfakční, tak penální.¹²⁵

Zákon nezakazuje ani jednorázové zaplacení peněžitého zadostiučinění, ani např. formou splátkového kalendáře či jako doživotní rentu. Věc závisí na objektivní přiměřenosti peněžitého zadostiučinění. Zásah může mít dlouhotrvající nebo i doživotní následky, obzvláště na lidské důstojnosti a zdraví. Nesmí však dojít k excesu, kdy by náhrada vzniklé újmy byla nad míru větší než následky porušení osobnostního práva. Nelze tak předpokládat, že bude stanovena výše peněžní náhrady, která bude mít pro rušitele likvidační charakter, když naopak zásah pro poškozeného nebyl likvidační ani v nejmenším. Likvidační charakter by však mohlo mít i zadostiučinění, které je přiměřeně vysoké, pokud by mělo být

¹²⁵ Tamtéž. s. 261.

vyplaceno jednorázově, pak lze uvažovat o jeho platbě po splátkách anebo o důchodovém plnění po přiměřenou dobu a v přiměřené výši.¹²⁶

Pokud zásahem dojde vedle nemajetkové újmy i k újmě majetkové (taková ujma se pak nazývá škoda), může poškozený uplatnit právo na její náhradu prostřednictvím § 2956 a použijí se obecná ustanovení o náhradě škody podle § 2951 a násl.

Speciální úpravu pak má náhrada škody způsobená ublížením na zdraví a usmrcením. Život a zdraví jsou základní lidské hodnoty a pro většinu nejdůležitější osobnostní práva. Proto jsou také zásahy do těchto práv zohledněny zvlášť v § 2958 a 2959. Oproti dřívější úpravě, která stanovovala v § 444 jednorázové odškodné v konkrétní výši (vyhláška Ministerstva zdravotnictví stanoví v dohodě s Ministerstvem práce a sociálních věcí), nově přijatý občanský zákoník stanovuje obecné kritérium, podle kterého má být peněžitá náhrada určena v takové výši, aby plně vyvážila vytrpěné bolesti a další nemajetkovou újmu. Pokud vznikla poškozením zdraví i překážka lepší budoucnosti, nahradí škůdce i ztížení společenského uplatnění. Poslední věta § 2958, proti které byly vznášeny výhrady, pak stanovuje, že nelze-li výši náhrady určit, stanoví se podle zásad slušnosti. V budoucnu uvidíme, jestli toto ustanovení nepřinese právní nejistotu a nejednotnou judikaturu. Nejvyšší soud má však v nejbližší době v plánu vzít na vědomí Metodiku k náhradě nemajetkové újmy na zdraví a její text bude po jejím schválení zveřejněn na internetových stránkách Nejvyššího soudu.¹²⁷

Existuje koncept, který by v tomto případě mohl pomoci. V literatuře law & economics se tento koncept nazývá "hodnota statistického života" (value of statistical life), vycházející z reálně projevené ochoty lidí platit za snížení rizika v reálných životních situacích. Libor Dušek tento koncept vysvětluje na příkladu: *"Řekněme, že pravděpodobnost, že se v autě zabijete, je 1 /5,000. Auto lze vybavit bezpečnostním prvkem, který tuto pravděpodobnost sníží o polovinu, tj. o 1 /10,000. Za bezpečnostní prvek jste ochotni zaplatit maximálně určitou částku,*

¹²⁶ ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. Sv. I.* Praha: Linde Praha, 2008. s. 156, 139. ISBN 978-80-7201-687-7.

¹²⁷ KNÖTIG, P. *Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví.* Nejvyšší soud [online]. březen 2014 [cit. 23. 3. 2014]. Dostupné na WWW: <http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/web/Proverejnostamedia~Tiskovezpravy~Metodika_Nejvyssiho_soudu_k_nahrade_nemajetkove_ujmy_na_zdravi~?open&lng=CZ>.

řekněme 4,000 Kč. Kromě vás je celkem 10,000 takových lidí, kteří si bezpečnostní prvek pořídili. Dle zákona velkých čísel se zachránil právě jeden život. Za snížení rizika, které v konečném důsledku vedlo k záchraně jednoho života, byla tato populace lidí ochotna zaplatit dohromady 40 milionů Kč. Hodnota statistického života je v tomto příkladu právě 40 milionů Kč.¹²⁸

Nejvíce studií na toto téma se provádí samozřejmě v USA, ale pár studií se objevilo už i České republice.¹²⁹ Došly až k částce 60 milionů.

I takové studie mohou inspirovat soudce, při stanovování výše náhrady újmy při usmrcení pokud předpokládáme, že lidský život je největší hodnotou na světě.

Usmrcení blízké osoby je rovněž zásahem do osobnostních práv jedince, a to konkrétně toho, který byl takovým usmrcením dotčen.¹³⁰ Půjde o zásah do jeho soukromého a rodinného života, a proto má škůdce taktéž povinnost nahradit vzniklou nemajetkovou újmu.¹³¹ § 2959 tak stanovuje: "*Při usmrcení nebo zvláště závažném ublížení na zdraví odčiní škůdce duševní útrapy manželu, rodiči, dítěti nebo jiné osobě blízké peněžitou náhradou vyvažující plně jejich utrpení. (...)*" Nebude-li možnost takovou újmu určit, náhrada se opět stanoví podle zásad slušnosti.¹³²

Osobnostní práva jsou nepromlčitelná, pokud však má být nemajetková újma nahrazena v penězích, pak se takové právo promlčuje v tříleté subjektivní a desetileté objektivní promlčecí době (§ 636).

¹²⁸ DUŠEK, L. *Hodnota života a náhrada nemajetkové újmy dle NOZ I*. Jiné právo [online]. leden 2014 [cit. 20. 3. 2014]. Dostupné na WWW: <<http://jinepravo.blogspot.cz/2014/01/nahrada-nemajetkove-ujmy-dle-noz-i.html>>.

¹²⁹ např. ŠČASNÝ, M., ALBERINI, A., Valuation of Mortality Risk Attributable to Climate Change: Investigating the Effect of Survey Administration Modes on a VSL. *International journal of environmental research and public health*, Volume 9. 12/2012. s. 4760-4781.

¹³⁰ DVOŘÁK, J.; ŠVESTKA, J.; ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. s. 261. ISBN 978-80-7478-326-5.

¹³¹ usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 6. 2007, sp. zn. 30 Cdo 154/2007.

¹³² pro srovnání stará úprava určovala výši náhrady za usmrcení náležející pozůstalým

- a) manželovi nebo manželce 240 000 Kč,
- b) každému dítěti 240 000 Kč,
- c) každému rodiči 240 000 Kč,
- d) každému rodiči při ztrátě dosud nenarozeného počatého dítěte 85 000 Kč,
- e) každému sourozenci zesnulého 175 000 Kč,
- f) každé další blízké osobě žijící ve společné domácnosti s usmrceným v době vzniku události, která byla příčinou škody na zdraví s následkem jeho smrti, 240 000 Kč.

5 Ochrana osobnosti v trestněprávní rovině

Trestní právo se dotýká lidské osobnosti ve velkém rozsahu. Chrání jak složku fyzickou, tak i složku morální. Ve zvláštní části trestního zákoníku je řada skutkových podstat, jejichž cílem je ochrana osobnostních práv. Ohledně fyzické složky jsou to hlavně trestné činy proti životu a zdraví – vražda, ublížení na zdraví. Následují trestné činy proti svobodě, jako je například loupež či zbavení a omezování osobní svobody. Lidskou důstojnost chrání ustanovení o trestných činech v sexuální oblasti. Osobnostní právo na soukromí je chráněno ustanoveními proti trestným činům, jako jsou neoprávněné nakládání s osobními údaji, porušování domovní svobody nebo tajemství dopravovaných zpráv. Zvláštní osobnostní práva jsou pak chráněna např. ustanovením o trestném činu porušování autorského práva.

Hlava druhá, konkrétně její druhý díl, obsahuje skutkové podstaty, které jsou společně pojmenovány jako „trestné činy proti právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství“. Spolu se svobodou a politickými právy patří ochrana osobnosti a soukromí k prioritám trestněprávní ochrany (vedle života a zdraví), což se promítá i do trestních sazeb, které je možno za trestné činy proti těmto zájmům uložit.¹³³ Mezi těmito trestnými činy nalezneme i typický trestný čin týkající se práva na ochranu cti a důstojnosti – pomluvu. Je příhodné se na tyto trestné činy proti právům na ochranu osobnosti a soukromí podívat trochu detailněji.

5.1 Neoprávněné nakládání s osobními údaji

Tato skutková podstata se dostala do trestního zákoníku v roce 1993 a byla upravena novelou roku 2000. Trestní zákoník z roku 2009 ji vyjadřuje v pozměněné podobě. Objektem této skutkové podstaty je zájem na ochraně osobních dat před neoprávněným nakládáním (zveřejňováním či jiným zneužitím). Potřeba začlenit tuto skutkovou podstatu do zvláštní části trestního zákoníku je odůvodněna především rychlým rozvojem techniky, díky které roste i počet možností zneužití osobních údajů. Toto ustanovení se skládá ze dvou

¹³³ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010. s. 522. ISBN 978-80-87212-49-3.

základních skutkových podstat (§ 180 odst. 1 a § 180 odst. 2).¹³⁴ Rozlišují se údaje shromažďované za účelem výkonu veřejné moci (např. databáze finančních úřadů) a údaje, které jsou shromažďovány za jiným účelem v souvislosti s výkonem povolání, zaměstnání nebo funkce (např. zdravotnická dokumentace). K trestnosti ovšem nestačí jen neoprávněné nakládání s těmito osobními údaji, ale pachatel musí neoprávněným nakládáním způsobit vážnou újmu na právech nebo oprávněných zájmech dotčené osoby. Vážná újma spočívá např. v narušení rodinných vztahů, poškození v zaměstnání atd. Osobním údajem je jakýkoli údaj týkající se určeného subjektu. Subjekt se považuje za určený, jestliže na základě jednoho nebo více osobních údajů lze přímo či nepřímo zjistit jeho identitu. Pachatelem tohoto trestného činu může být kdokoli (myšleno kterákoli fyzická osoba). Po subjektivní stránce postačuje zavinění z nedbalosti.¹³⁵

5.2 Poškození cizích práv

Objektem tohoto trestného činu jsou nemajetková práva a objektivní stránkou pak takové jednání, kdy pachatel jinému způsobí vážnou újmu na právech tím, že někoho uvede v omyl nebo něčího omylu využije. Uvedením v omyl je rozuměno jednání, jímž pachatel předstírá okolnosti, které neodpovídají skutečnému stavu věci. Při využití omylu pachatel k omylu sice nijak nepřispěl, ale po poznání omylu někoho jiného jedná tak, aby způsobil poškozenému vážnou újmu.¹³⁶ Následkem takového jednání je vážná újma na právech fyzických osob, ale i právnických nebo státu. Zdali jde skutečně o vážnou újmu, se musí hodnotit se zřetelem ke konkrétním okolnostem případu. Bohužel, judikatura v tomto není nikterak početná ani jednoznačná. Pachatelem takového jednání může být kdokoli a po subjektivní stránce vyžaduje tento čin úmyslné zavinění.¹³⁷

¹³⁴ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 1792. ISBN 978-80-7400-428-5.

¹³⁵ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010. s. 540. ISBN 978-80-87212-49-3.

¹³⁶ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 1800. ISBN 978-80-7400-428-5.

¹³⁷ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010. s. 542. ISBN 978-80-87212-49-3.

5.3 Porušení tajemství dopravovaných zpráv

Toto ustanovení má velký vliv na ochranu soukromí. Objektem tohoto trestného činu je tajemství dopravovaných zpráv, které zaručuje Listina základních práv a svobod v čl. 13. Jde o písemnosti, které se doručují prostřednictvím pošty nebo jiného dopravního zařízení a zprávy podávané telefonem (včetně sms zpráv), telegrafem nebo jiným takovým zařízením. Chráněný je obsah písemností a zpráv bez ohledu na jejich hodnotu pro adresáta, odesílatele či pachatele. Zprávy, které již adresát obdržel, ochraně nepodléhají. Trestní zákoník rozlišuje porušení listovního tajemství a tajemství dopravovaných zpráv (§ 182 odst. 1) od případů, kdy je toto porušení prostředkem k dalšímu zjištěnému cíli nebo ke způsobení škody (§ 182 odst. 2). Objektivní stránka podle prvního odstavce spočívá v jednání, kdy pachatel poruší tajemství písemnosti při poskytování poštovní služby, datové, textové (sms, email), hlasové (telefon, Skype) nebo obrazové zprávy (fotoaparát, webkamera)¹³⁸ posílané prostřednictvím sítě el. komunikací nebo neveřejného přenosu dat do počítačového systému. Takovým porušením se rozumí oznámení obsahu zprávy jiné osobě, než které byly určeny. Objektivní stránkou druhého odstavce je pak jednání, kdy pachatel, prostřednictvím prozrazení nebo využití tajemství, chtěl způsobit jinému škodu nebo opatřit sobě nebo jinému neoprávněný prospěch. Pachatelem těchto základních skutkových podstat může být kdokoli a jde o úmyslný trestný čin. § 182 obsahuje i další odstavce (odst. 4 a 5), kde ke spáchání tohoto trestného činu je zapotřebí speciálního subjektu.¹³⁹

5.4 Porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí

Tato skutková podstata se dostala do trestního práva až přijetím trestního zákoníku v roce 2009. Do té doby v trestní úpravě chyběla, ačkoli je toho právo zaručeno též Listinou základních práv a svobod. Jde o čin, který závažným způsobem porušuje osobnostní právo na soukromí, vážnost a důstojnost. Objektem tohoto trestného činu je ochrana písemností, záznamů, počítačových dat

¹³⁸ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 1811. ISBN 978-80-7400-428-5.

¹³⁹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010. s. 543. ISBN 978-80-87212-49-3.

uchovávaných v soukromí. Jde o údaje osobní a profesní povahy. Jde o jednání, kdy pachatel poruší tajemství listiny, fotografie, filmu, počítačových dat nebo jiného dokumentu tím, že je zveřejní, zpřístupní jiné osobě nebo je jinak použije, nebo spáchá takový čin v úmyslu získat pro sebe prospěch, způsobit škodu jinému nebo ohrozit jeho společenskou vážnost. Pachatelem může být kdokoli, vyžaduje se úmyslné zavinění.¹⁴⁰

5.5 Pomluva

Tento trestný čin má v trestněprávních předpisech zvláštní místo. Jak už bylo dříve uvedeno, tato skutková podstata se objevovala i ve starších trestněprávních dokumentech. V posledních letech je však často diskutovaná. V této práci se s ní ještě setkáme.

Objektem tohoto trestného činu je čest, dobrá pověst a vážnost člověka, což jsou také jedny z nejdůležitějších osobnostních práv. Předmětem pomluvy pak může být pouze jednotlivec. Není důležité, jestli se o takovém jednání poškozená osoba vůbec dozvěděla nebo jestli si vůbec uvědomovala ohrožení své cti a vážnosti. Chráněny jsou i subjekty, které si svou vážnost neuvědomují (malé dítě nebo duševně nemocný), nepřítomní a zemřelí.¹⁴¹ Trestní právo rozlišuje objektivní a subjektivní smysl cti, kdy jako objektivní chápe vážnost, kterou má člověk u jiných lidí, subjektivní pak jako vědomí vlastní hodnoty a vážnosti. Objektivní stránka záleží v tom, že pachatel o jiném sdělí nepravdivý údaj, který může značnou měrou ohrozit jeho vážnost u spoluobčanů, zejména poškodit jej v zaměstnání, narušit rodinné vztahy nebo způsobit jinou vážnou újmu. Důležité je zde, že jde o údaj nepravdivý, rozdílný od skutečnosti. Sdělení pravdivého údaje není pomluvou. Ke sdělení může dojít mnoha způsoby – ústně, písemně, přes internet, v médiích. Pokud dojde k takovému sdělení skrz televizi, veřejně přístupnou počítačovou síť apod. je tento čin potrestán přísněji. Pachatelem může být opět kdokoli (kterákoli fyzická osoba) a subjektivní stránka požaduje úmysl

¹⁴⁰ Tamtéž. s. 544.

¹⁴¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 1828.

(postačuje eventuální).¹⁴² U tohoto ustanovení je ještě vhodné ho rozlišit od trestného činu křivého obvinění podle § 345. Křivým obviněním je činnost pachatele, který lživě obviní jiného z trestného činu, což může být podkladem k trestnímu stíhání nevinné osoby.¹⁴³

5.5.1 Trestat pomluvu?

Trestný čin pomluvy je i dnes velice diskutovaným pojmem. Ačkoli je dnes tato skutková podstata v trestním zákoníku obsažena, vyvstává otázka, zdali tam ještě patří. Ozývají se názory, že ustanovení o pomluvě už je pro dnešní dobu zbytečné a jelikož je ochrana cti a důstojnosti zakotvena v občanském zákoníku, dochází ke zdvojování úpravy. Akcentuje se svoboda projevu a právo na informace, které jsou zaručeny v mezinárodněprávních aktech. Existují však i odpůrci dekriminalizace pomluvy, kteří upozorňují na mezinárodněprávní a ústavní garanci ochrany lidské důstojnosti a cti. Máme tu tak spor těch, kteří na první místo kladou osobní svobodu, a těch, kteří preferují důstojnost člověka.¹⁴⁴

Je přednášeno, že díky úpravě trestného činu pomluvy se přenáší odpovědnost za ochranu soukromých zájmů na stát. Není ale pochyb o tom, že trestněprávní ochrana před pomluvami ustupuje a obvinění není zdaleka tolik, jako žalob podaných v občanskoprávní sféře.

Problémem civilních sporů je ale v dnešní době jejich délka. Také náklady na vedení sporu nejsou nejmenší, a proto trestněprávní ochrana představuje jakýsi záchranný bod pro toho, kdo si občanskoprávní spor nemůže dovolit. Nebavíme se zde nyní o televizních celebritách, které žalují média, protože se v časopise objevila jejich fotografie. Taková celebrita, nejenže na to má dostatek finančních prostředků, zároveň však může takové kauzy využít pro své další zviditelnění. Je řeč o obyčejných občanech, kteří dostatečné finance nemají a tak pokud se dostanou do sporu s bohatou televizí či novinami, jde tak o spor dosti nevyvážený.

¹⁴² JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010. s. 546. ISBN 978-80-87212-49-3.

¹⁴³ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 1830.

¹⁴⁴ VOJÁČEK, L. *Urážky, pomluvy, nactiutrhání. Ochrana cti v československém trestním právu*. 1. vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2006. s. 415. ISBN 80-86861-51-1.

A k takovému sporu může dojít. Stačí, aby redaktor novin byl spřízněný s osobou, která například stojí o lukrativní místo v zaměstnání, kde mu konkuruje poškozený.

Pro dekriminalizaci pomluvy se ozývali i hlasy ze zahraničí – např. Světová asociace novin, Mezinárodní tiskový institut a další.¹⁴⁵ Uváděli, že vězení jako trest za „*mírumilovné projevení názoru*“ je jedním z nejodsouzenějších způsobů, jak si vynutit poslušnost médií. Pokud si však přečteme charakteristiku skutkové podstaty pomluvy, jasně dospějeme k názoru, že pokud někdo (např. novinář) naplní tuto skutkovou podstatu (kdo, úmyslně sdělí o jiném nepravdivý údaj ve snaze jiného poškodit), nejde o „*mírumilovné projevení názoru*“. Naopak se snaží vědomě dotyčného poškodit, což může vést až např. ke ztrátě zaměstnání nebo rozpadu rodiny.¹⁴⁶

Někdo může argumentovat, že ochrana cti každého je jeho soukromým zájmem a občanskoprávní obrana znamená menší zásah do ústavně zaručené svobody projevu. Hned se tu však nabízí protiargument, že ochrana majetku je také primárně zájem soukromý, ale přesto stát *ex offio* trestná zloděje.

Je vcelku pochopitelné, že diskuze nad tímto tématem vyvstává především na poli politiky a médií, kdy se politici bojí o svoji veřejnou tvář, především před volbami, a média se zase bojí o ohrožení jejich nezávislosti a brání svobodu slova před nepřiměřenými zásahy ze strany státu, což je nejen legitimní, ale i obecně prospěšné. Jak již ale bylo uvedeno, nemusí jít jen o vztah „silný stát – slabý novinář“, ale i o vztah „silný novinář – slabý jednatel“, protože v dnešním světě nikdo nemůže zpochybnit sílu médií, zejména i díky pomoci internetu a sociálních sítí. Stojí tak za uvážení, jestli by se neměl vytvořit určitý všeobecný novinářský etický kodex. V ČR už tuto myšlenku pojalo za svou několik tiskovin (Týden, Hospodářské noviny, Mladá Fronta Dnes) a Česká televize (Statut ČT).

Ztotožňuji se s názorem, že trestný čin pomluvy by měl v trestním zákoníku zůstat a dovolím si odkázat na vyjádření Marka Bendy, který pronesl: „*Když v zákoníku zůstává hlásání rasové nenávisti či vyzývání k násilí, musí tam*

¹⁴⁵ Parlament ČR, 4. volební období. Tisk 338: Poslanecký návrh na změnu trestního zákona a občanského soudního řádu ze 3. července 2003.

¹⁴⁶ VOJÁČEK, L. *Urážky, pomluvy, nactiutrhání. Ochrana cti v československém trestním právu*. 1 vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2006. s. 416. ISBN 80-86861-51-1.

*zůstat i nactiutrhání jedné osobě. Máme odvahu vyhodit všechny verbální trestné činy, řešit to po americku? Pokud takovou odvahu nemáme, nemůžeme v zákoníku nechat jen hromadné verbální trestné činy. Byl by to špatný signál. Dali bychom tím najevo, že ochrana společnosti je vyšší zájem než ochrana individua.*¹⁴⁷

5.6 Druhá tvář trestního práva dotýkající se osobnostních práv

Trestní právo však není jen prostředkem k postihu zásahů do osobnostních práv, ale zároveň se stává i ono samo narušitelem. Dochází k tomu v případech, kdy jsou nutné určité procesní úkony, které osobnostní práva do určité míry omezují.

Během trestního stíhání je možné obviněného omezit na svobodě v případě vazby (§ 67 a násl. trestního řádu) a zasáhnout tak do jeho práva na svobodu nebo narušit jeho právo na soukromí v případě odposlechů telefonu nebo domovní prohlídky (§ 82, 88). Pokud je takové jednání nutné a potřebné, je třeba, aby byl takový zásah vykonán pouze na základě zákona a v jeho mezích, to znamená, že excesy nejsou přípustné. Nejvyšší soud se k tomu vyjádřil následovně: „*Takovýto zásah podmíněný příslušnou zákonnou úpravou pak ovšem zůstává povoleným za předpokladu, že se stal přiměřeným způsobem a zároveň není-li v rozporu s takovými oprávněnými zájmy fyzické osoby, na kterých je třeba s ohledem na zajištění elementární úcty k důstojnosti její osobnosti za všech okolností bezpodmínečně trvat. Je pak nepochybné, že o zákonnou licenci nepůjde tam, kde by jednající se při posuzovaném zásahu proti osobnostním právům fyzické osoby dopustil excesu.*“¹⁴⁸

Pokud však k žádnému excesu nedojte a procesní úkony proběhnou v mezích zákona, jsou pak takové úkony legitimní, i když v řízení následně dojde ke zproštění obžaloby. Takové jednání je přijatelné v případě tzv. veřejného zájmu. Pokud však dojde k omezení osobní svobody a takový zásah bude

¹⁴⁷ Proč chtěli politici pomluvu zachovat. Liga lidských práv [online]. leden 2009 [cit. 3. 3. 2014]. Dostupné na WWW: <<http://lp.cz/2009/01/proc-chteli-politici-pomluvu-zachovat/>>.

¹⁴⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 12. 2004, sp. zn. 30 Cdo 1526/2004.

neopodstatněný v důsledku např. zproštění obžaloby, upravuje právní řád postup odškodnění výkonu vazby, trestu nebo ochranného opatření.¹⁴⁹

¹⁴⁹ zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, ve znění pozdějších předpisů.

6 Vztah občanskoprávní a trestněprávní roviny

6.1 Zásada subsidiarity trestní represe

Zásada subsidiarity trestní represe je spolu se zásadou zákonnosti označována za nosný pilíř trestního práva. Někdy je tato zásada nazývána též pomocná role trestního práva nebo subsidiárnost trestní hrozby. Svou povahou určuje postavení trestního práva v právním řádu a vyjadřuje jeho akcesorní a subsidiární povahu. Akcesorní povahou je myšleno to, že ochrana právních statků je upravována především jinými právními odvětvími a trestní právo poskytuje takovou ochranu až druhotně. Subsidiární povaha trestního práva zase vyjadřuje, že trestní právo přijde na řadu, když odpovědnost v rámci základního právního odvětví sankčně nebo motivačně nepostačuje.¹⁵⁰ Někdy se v tomto smyslu mluví též o trestním právu jako o právu sekundárním (druhotném) a někdy též o jeho podpůrné fragmentární povaze, jelikož si normy trestního práva upravují určité fragmenty společenských vztahů, které jsou však primárně chráněny jinými právními odvětvími.¹⁵¹

Na protiprávní jednání je tedy třeba reagovat prostředky trestního práva až v těch nejkrajnějších případech. Jako trestný čin mohou být označeny pouze ty nejzávažnější případy protispolečenských jednání a tam, kde stačí k regulaci prostředky správního práva, občanského práva nebo obchodního, jsou trestněprávní prostředky nejen nadbytečné, ale z pohledu principů právního státu nepřípustné.¹⁵²

Zásada subsidiarity trestní represe v platné právní úpravě tak doplňuje formální pojetí trestného činu a je významnou interpretační zásadou.¹⁵³

Subsidiarita trestní represe je závazkem jednak pro zákonodárce a jednak pro orgány činné v trestním řízení. Ty jsou touto zásadou vázány a povinny vykládat znaky skutkových podstat trestných činů v souladu s touto zásadou. Je

¹⁵⁰ ŠÁMAL, P. et al. *Trestní zákoník: komentář. I, §1 -139*. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 88.

¹⁵¹ KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. Brno: Masarykova univerzita 2003. s. 9 a 10.

¹⁵² JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010. s. 29. ISBN 978-80-87212-49-3.

¹⁵³ Tamtéž.

tím dán požadavek, aby dostatečně zjišťovaly skutkový stav s ohledem na odlišení trestné činnosti od občanských a obchodních vztahů.¹⁵⁴

S touto zásadou je nerozlučně spjat princip „ultima ratio“. Ten je překládán jako krajní prostředek nebo poslední instance. Je však otázkou, jaký má tento princip se zásadou subsidiarity trestní represe vztah. Většina autorů neklade na rozlišení těchto pojmů velký důraz (např. Jelínek)¹⁵⁵. Šámal uvádí, že princip „ultima ratio“ ze zásady subsidiarity trestní represe vyplývá a tento vztah je v literatuře používán nejčastěji.¹⁵⁶ Kratochvíl je naopak jiného názoru, když poukazuje na to, že zásada logicky vychází z principu, jako kategorie vyššího řádu, než je samotná zásada. Je to však úvaha čistě teoretická a na praktické fungování by neměla mít žádný vliv.¹⁵⁷

K zásadě subsidiarity trestní represe se vyjadřoval i Ústavní soud v nálezu ve věci sp. zn. ÚS 2523/2010 ze dne 10. 2. 2011 kde judikoval: „*analogická kritéria je třeba za jistých okolností uplatnit také při rozhodování soudů a ostatních orgánů činných v trestním řízení při řešení konkrétních trestních věcí. Taková potřeba nastává tehdy, jestliže se v daném individuálním případě vyskytnou mimořádné skutkové okolnosti, které způsobují, že stupeň trestního bezprávi je extrémně nízký, takže nejsou naplněny definiční znaky trestného činu. Dnes již neplatný zákon č. 140/1961 Sb., aplikovaný v projednávané věci, vyjadřoval takovou situaci slovy, že spáchaný čin vykazuje nepatrný stupeň společenské nebezpečnosti (§ 3 odst. 1 tr. zákona). Nový trestní zákon (zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník) sice takový minimální spodní práh škodlivosti činu nevyjadřuje explicitě, nicméně ze samotné povahy věci plyne, že určitá minimální kvantitativní hranice, oddělující právně tolerovatelné činy od činů trestuhodných, existuje. Zákonný prostor pro řešení takových situací poskytuje zásada subsidiarity trestní represe, výslovně zakotvená v § 12 odst. 2 nového trestního zákoníku: "Trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje*

¹⁵⁴ PÚRY, F. Poznámky k pojetí trestního práva jako „ultima ratio“. In: *Poceta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008. s. 252-253.

¹⁵⁵ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010. s. 29. ISBN 978-80-87212-49-3.

¹⁵⁶ ŠÁMAL, P. Trestní zákoník a naplňování funkcí a základních zásad trestního práva hmotného. *Bulletin advokacie*, č. 10/2009. s. 33.

¹⁵⁷ KRATOCHVÍL, V. et al. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 26.

uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu." Lze doplnit, že takové individuální případy, při nichž vyvstane potřeba, aby spodní práh škodlivosti činu určoval samotný orgán činný v trestním řízení, by měly nastávat v praxi pouze výjimečně. V naprosté většině případů jsou skutkové okolnosti činů natolik standardní a opakující se, že nečiní žádné potíže podřadit je pod znaky, které zákonodárce přesně vyjádřil ve formální definici skutkové podstaty - tak by tomu mělo být pravidelně. Přesto však nelze vyloučit mimořádné případy, kdy skutkové okolnosti činu jsou zcela atypické a kdy je nezbytné, aby spodní hranici škodlivosti určil sám orgán činný v trestním řízení, aby tak zabránil očividně nespravedlivému trestnímu postihu. K odůvodnění beztrestnosti činu lze v takových mimořádných případech analogicky použít též příbuzných právních institutů, jako jsou např. okolnosti vylučující protiprávnost činu, neboť analogie ve prospěch obviněného je v trestním právu přípustná. Jestliže orgán činný v trestním řízení v konkrétním případě, v němž škodlivost činu zjevně nedosahuje spodního prahu trestního bezprávní, neaplikuje princip subsidiarity trestní represe, ačkoliv skutkové okolnosti naznačují, že k tomu byly splněny podmínky, porušuje ústavní princip nullum crimen, nulla poena sine lege (čl. 39 Listiny). Nedostatečné objasnění relevantních skutkových okolností a nedostatečné zdůvodnění toho, proč princip subsidiarity trestní represe nebyl aplikován, může porušovat zásadu spravedlivého procesu (čl. 36 Listiny).“

Starší náleží Ústavního soudu se ve své právní větě vyjadřuje: *"Proti jednáním porušujícím práva vyplývající z občanskoprávních předpisů je třeba v první řadě brojit soukromoprávními prostředky podle zásady vigilantibus iura. Při jejich nedostatečnosti uplatnit sankce správní, a teprve na posledním místě, jako ultima ratio, právo trestní. Opačný přístup, tedy užití trestněprávního postupu, aniž by prostředky jiných právních odvětví byly použity, by byl v rozporu s již naznačeným principem subsidiarity trestní represe, který vyžaduje, aby stát uplatňoval prostředky trestního práva zdrženlivě."*¹⁵⁸

Stejně tak k případům, které mají být trestněprávně kvalifikovány, se vyjádřil Nejvyšší soud např. v rozhodnutí 8 Tdo 397/2006: *„(...) musí vzít v úvahu i to, že trestněprávní kvalifikaci určitého jednání, které má ve své podstatě soukromoprávní základ, jako trestného činu, je třeba považovat za krajní právní*

¹⁵⁸ náleží Ústavního soudu ČR ze dne 12. 10. 2006 sp. zn. I. ÚS 69/06-0.

prostředek, který má význam především celospolečenský, tj. z hlediska ochrany základních společenských hodnot. V zásadě však nemůže sloužit jako prostředek nahrazující ochranu práv a právních zájmů jednotlivce v oblasti soukromoprávních vztahů, kde závisí především na individuální aktivitě jednotlivce, aby střežil svá práva, jimž má soudní moc poskytovat ochranu. Je nepřijatelné, aby tuto ochranu aktivně přebíraly orgány činné v trestním řízení, jejichž úkolem je ochrana převážně celospolečenských hodnot stanovených v trestním zákoně a vymezených v jednotlivých skutkových podstatách trestných činů, nikoliv ochrana konkrétních subjektivních práv jednotlivce, jež svou povahou spočívají v soukromoprávní sféře, a které nechrání trestní právo (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 7. 2005, sp. zn. 5 Tdo 897/2005).

Z uznávaného principu právního státu, jímž je chápání trestní represe jako prostředku ultima ratio, vyplývá, že ochrana závazkových vztahů má být v první řadě uplatňována prostředky občanského a obchodního práva a teprve tam, kde je taková ochrana neúčinná a kde porušení občanskoprávních vztahů naplňuje znaky konkrétní skutkové podstaty trestného činu a svou intenzitou dosahuje předpokládaného stupně společenské nebezpečnosti, je namístě uplatňovat trestní odpovědnost. V právním státě je zásadně nepřijatelné, aby prostředky trestní represe sloužily k uspokojování subjektivních práv soukromoprávní povahy, nejsou-li vedle toho splněny všechny předpoklady vzniku trestněprávní odpovědnosti, resp. nejsou-li tyto předpoklady zcela nepochybnitelně zjištěny. Právní řád, byť vnitřně diferencovaný, tvoří jednotu a jako s takovým je třeba s ním zacházet při aplikaci jednotlivých ustanovení a institutů, a proto, pokud jde o naplnění objektivních i subjektivních znaků trestného činu, při promítnutí principu trestněprávní represe jako posledního prostředku - "ultima ratio" - nemůže být ignorována občanskoprávní stránka věci (srov. k tomu také nálezy Ústavního soudu pod sp. zn. I. ÚS 4 /04, I. ÚS 558/01 aj.). Princip subsidiarity trestní represe totiž vyžaduje, aby stát uplatňoval prostředky trestního práva zdrženlivě, to znamená především tam, kde jiné právní prostředky selhávají nebo nejsou efektivní."¹⁵⁹

¹⁵⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27.4.2006 sp.zn. 8 Tdo 397/2006.

6.2 Srovnání pomluvy a ochrany cti a důstojnosti v praxi

Aby přišlo na řadu trestní právo, musí protiprávní jednání naplnit všechny znaky konkrétní skutkové podstaty trestného činu a musí dosahovat předpokládaného stupně společenské škodlivosti. Je jasné, že pokud dojde k vraždě nebo k těžkému ublížení na zdraví, společenská škodlivost je dostatečně vysoká. U určitých jednání je však míru společenské škodlivosti těžké posoudit. Pokud se budeme bavit o osobnostních právech, hlavní ohnisko problematického posouzení považují právo na ochranu lidské důstojnosti. Do té může být zasazeno jednak trestným činem sexuálním (tzn. znásilnění apod.) nebo trestným činem verbálním - pomluvou. Její charakteristika už je rozebrána v předcházející kapitole, nyní se ji pokusím rozebrat ve vztahu k občanskoprávní úpravě ochrany důstojnosti.

Je nutno zdůraznit, že trestní zákoník společenskou škodlivost včetně jejích stupňů záměrně nedefinuje a řešení potřebně míry společenské škodlivosti z hlediska spodní hranice trestní odpovědnosti ponechává na zhodnocení konkrétních okolností případu, v němž to bude s ohledem na princip „*ultima ratio*“ přicházet v úvahu, na praxi orgánů činných v trestním řízení a v konečné fázi na rozhodnutí soudu. Konkrétní společenská škodlivost je tak řešena v každém posuzovaném případě přísně individuálně, především s přihlédnutím ke konkrétním skutkovým okolnostem podřaditelným pod jednotlivé znaky skutkové podstaty spáchaného trestného činu, ale i vzhledem k dalším okolnostem případu.¹⁶⁰

Charakter společenské škodlivosti trestného činu pomluvy je pak v trestním zákoníku vyjádřen abstraktně¹⁶¹, díky neurčité slovní formulaci „způsobit značnou měrou ohrozit“, což k ulehčení stanovování míry škodlivosti moc nepřidá.

Pro naplnění skutkové podstaty trestného činu pomluvy je nezbytné, aby se jednalo o nepravdivý údaj. Jedná se o zásadní odlišnost oproti ochraně lidské důstojnosti a cti v rámci civilního řízení, kde nemusí jít pouze o nepravdivý údaj, ale i o pravdivý údaj, který však může vyvolat v důsledku zásahu jiného účinky,

¹⁶⁰ ŠÁMAL, P. K pojmu trestného činu a souvisejícím otázkám v novém trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*, 5 /2009. s. 129.

¹⁶¹ RŮŽIČKA, M. K formálnímu pojetí trestného činu s materiálním korektivem z pohledu státního zástupce. *Trestněprávní revue*, č. 6 /2011. s. 159.

kteře by jinak nevyvolal. Pachatel trestného činu pomluvy musí vědět, že je údaj nepravdivý a je srozuměn s tím, že je současně způsobilý značnou měrou ohrozit vážnost osoby dotčené pomluvou u spoluobčanů. K ohrožení vážnosti u spoluobčanů nemusí dojít, stačí, že nepravdivý údaj je k tomu způsobilý, i když v konkrétním případě nic takového nehrozí (např. pro zcela zjevnou nepravdivost nebo nesmyslnost takového údaje nebo pro mimořádnou důvěru, kterou požívá pomluvená osoba). K tomu, aby byly naplněny znaky objektivní stránky trestného činu pomluvy podle § 184 odst. 1 trestního zákoníku, musí být sdělení nepravdivého údaje schopno ohrozit poškozeného ve značné míře. Nepostačuje tedy ohrožení jakékoli, tj. i v nízké či obvyklé intenzitě, ale musí se jednat o ohrožení zásadnějšího charakteru.¹⁶²

V jednotlivých případech je však těžké prokazovat, zdali pachatel opravdu věděl, že údaj nepravdivý je. Například v rozhodnutí Nejvyššího soudu pachatel uvádí, že informace mu sdělila jeho manželka, které neměl důvod nevěřit a předpokládal tak, že jsou pravdivé. Soud však konstatoval, že bylo povinností obviněného zjistit si, zda skutečnosti, které uvedl v dopisech, jsou pravdivé a zakládají se na pravdě, kdy navíc poškozeného osobně znal.¹⁶³

Soud dále musí prokázat, že obviněný opravdu chtěl svým jednáním ohrozit vážnost dotčené osoby nebo s tím byl srozuměn. Musí tedy prokázat subjektivní zavinění, které je obligatorním znakem skutkové podstaty trestného činu. Oproti tomu, při ochraně cti a důstojnosti v občanskoprávním řízení není zavinění podstatné a jde tedy o objektivní odpovědnost. Poškozenému pak stačí jen prokázat vzniklou újmu.

Právě kvůli takovým nárokům na dokazování není trestní řízení vedené pro pomluvu nijak častým jevem. Podle článku na internetovém portále ferovajustice.cz bylo podle statistik ministerstva spravedlnosti v letech 2008 až 2011 stíháno pro pomluvu 140 lidí a odsouzeno 37 (většinou k podmíněným či peněžitým trestům), Nejvyšší soud pak v letech 2001 až 2012 řešil jen 44 případů pomluvy.¹⁶⁴ Z těchto statistik pak lze předpokládat, že využívání občanskoprávní cesty k ochraně cti a důstojnosti je frekventovanější, ačkoli mnoho laiků vidí

¹⁶² Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. 11. 2013, sp. zn. 8 Tdo 1107/2013.

¹⁶³ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. 11. 2003, sp.zn. 7 Tdo 1212/2003.

¹⁶⁴ DRCHAL, V. *Pomluva je paragraf elit*. Férová justice [online]. září 2012 [cit. 19. 3. 2014]. Dostupné na WWW: <<http://ferovajustice.cz/aktuality/pomluva-je-paragraf-elit-2750.html>>.

první krok k ochraně v trestním právu. To by se dalo označit ještě za deformaci minulým režimem, kdy byli lidé systematicky přesvědčováni, že jiné než trestní právo neexistuje. Většina z nich zjistí (i díky pomoci advokátů), že trestní řízení v tomto není tak efektivní.

Výjimku tvoří případy, kdy není znám útočník a poškozený ho nechá vypátrat orgánem činným v trestním řízení – policií. K takové situaci může dojít např. zveřejněním nepravdivých informací na anonymních internetových stránkách, či rozesláné v anonymních dopisech. Takový způsob občas volí i advokáti, kdy po vypátrání útočníka podají civilní žalobu.

Podle zmíněného článku lze dodat, že typickým pomlouvačem je vysokoškolák (45,5 %, přičemž ve 27,2 % případů má titul Ing.). Typickým pomlouvaným (tedy tím, kdo dává trestní oznámení) je pak policista, soudce, politik, úředník či zaměstnanec státem placené, zřizované či jinak zaštiťované instituce (61,4 %). Nejčastější pomluvou pak bývá označení dotyčného za korupčníka a také označení za kolaboranta s minulým režimem či rovnou StB.

Pro srovnání v počtech, Městský soud v Praze v průměru řešil přibližně 100 sporů na ochranu osobnosti, z toho v polovině případů se jednalo o žaloby na ochranu cti a jména. Druhá polovina se pak týkala ochrany soukromí. Ostatní typy ochrany (ochrana práva na čisté a příznivé životní prostředí apod.) jsou řešeny velmi zřídka. Jde však ještě o spory podle staré právní úpravy. Jak se promítne nový občanský zákoník do statistik počtu případů, se uvidí teprve v budoucnu.¹⁶⁵

Z mediálního zpravodajství je očividné, že civilních žalob využívají zpravidla veřejné osoby - televizní celebrity, kdežto veřejné osoby - politici - podávají spíše trestní oznámení.¹⁶⁶ Celebrity požadují peněžitou kompenzaci, kdežto politici chtějí spíše dehonestovat své kolegy prostřednictvím trestního řízení.

V článku, na který je odkazováno, je však trestní oznámení pro pomluvu nemyslitelné. Strana Věcí Veřejných si neuvědomuje, že osoba stížená pomluvou může být jen osoba fyzická a nikoli politická strana. K tomu se vyjádřil i advokát

¹⁶⁵ statistické údaje poskytl soudce Městského soudu v Praze JUDr. Vojtěch Cepl.

¹⁶⁶ např. HOŠKOVÁ, V. *VV podávají trestní oznámení na Babiše. Kvůli údajné pomluvě*. Český rozhlas [online]. prosinec 2011 [cit. 19. 3. 2014]. Dostupné na WWW: <<http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/zprava/988487>>.

Tomáš Sokol a poukazoval na to, že zde trestní řízení nepřipadá v úvahu a maximálně může jít o civilní spor. Politická strana by však měla kritiku ustát.

Na závěr tedy můžeme shrnout, že o pomluvu půjde v těch případech, které dosahují nejvyšší intenzity společenské škodlivosti a dle statistik je jen čtvrtina obviněných odsouzena. Trestní zákoník se tedy v tomto případě drží zásady subsidiarity trestní represe, kdy sankcionuje jen ty nejzávažnější případy. Subsidiaritu pak lze spatřovat i v adhezním řízení s případným odkazem na civilní řízení.

6.3 Náhrada škody a nemajetkové újmy v adhezním řízení

Pokud jde o náhradu nemajetkové újmy za zásah do osobnostního práva, lze využít satisfakční žalobu v občanskoprávním sporu. Zpravidla půjde o omluvu nebo peněžitou částku, jak už bylo dříve uvedeno. Dojde-li však k zásahu tak závažnému, že dojde k naplnění skutkové podstaty trestného činu, může poškozený požadovat náhradu za újmu i v adhezním řízení, které je součástí trestního řízení.

Novela trestního řádu č. 181/2011 Sb. považuje za poškozeného toho, komu byla trestným činem způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo toho, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil. Do této novely odškodnění morální a jiné škody v trestním řízení nešlo a poškozený, kterému byla způsobena nemajetková újma, kromě paušálních náhrad škody na zdraví, byl odkázán na náhrady nemajetkové újmy v penězích prostřednictvím žaloby na ochranu osobnosti. V praxi však žalobu na ochranu osobnosti poškození podávali jen zřídka, zejména kvůli stresu v trestním řízení.

Dnes má poškozený v trestním řízení silnější postavení, zejména i díky zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, který zaručuje poškozenému větší ohled ze strany orgánů činných v trestním řízení.

Poškozenému, který má proti obviněnému nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy způsobené trestným činem, dává trestní řád v § 43 odst. 3 právo žádat, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit v penězích škodu nebo nemajetkovou újmu, jež byla poškozenému trestným činem způsobena. Je nutno říci, že návrh podle § 43 odst. 3 nelze podat,

pokud už o náhradě škody nebo nemajetkové újmy bylo rozhodnuto v občanskoprávním nebo jiném řízení. Je tu tedy překážka *res iudicata*. Není ovšem překážkou, že poškozený návrh na náhradu u civilního soudu podal, ale ještě o ní nebylo rozhodnuto, tedy překážka litispendence. Trestní řád nezná překážku litispendence, jako ji zná ustanovení § 83 občanského soudního řádu. Pokud ale civilní soud na náhradě rozhodl a poškozený přesto trvá na svém návrhu v adhezním řízení, soud usnesením rozhodne, že tento poškozený nemůže uplatňovat nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v trestním řízení.¹⁶⁷

Poškozenému je umožněno dosáhnout náhrady škody či nemajetkové újmy ještě dříve, nežli soud vynese rozsudek. Takovou možnost mu dávají odklony v trestním řízení. Půjde pak především o narovnání.

Dospěje-li soud k vyhlášení rozsudku, rozhodne s ním i o návrhu poškozeného. Pokud uzná obžalovaného vinným, přiznává soud zároveň nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy v penězích či vydání bezdůvodného obohacení vůči žalovanému, jestliže nárok a jeho výše jsou výsledky trestního řízení odůvodněny. Soud však může poškozeného s celým nárokem nebo jeho částí odkázat na občanskoprávní řízení, pokud není pro povinnost nahradit škodu nebo nemajetkovou újmu podle výsledku dokazování podklad nebo pokud by bylo třeba provést další dokazování. Stejně tak soud poškozeného odkáže na občanskoprávní řízení, pokud obžalovaného obžaloby zproští.¹⁶⁸

V tomto ohledu lze také spatřit subsidiaritu trestní represe, kdy soud shledá, že porušení osobnostních práv (např. ona pomluva) není natolik závažné nebo nenaplnilo všechny znaky skutkové podstaty trestného činu a tak poškozeného odkáže do občanskoprávní roviny ochrany osobnosti, kde může podat civilní žalobu.

Nevýhodou civilního řízení je však jeho délka, která je jistě delší než trestní řízení. Soudce Městského soudu v Praze JUDr. Vojtěch Cepl však poukazuje na to, že nepřiměřená délka sporu je částečně způsobena urputností a nekázní účastníků. Spor tak trvá běžně dvě až tři jednání a typicky asi rok, z čehož většinu tvoří úvodní dohadování o osvobození od poplatků a podobně. Velké procento žalob pak přichází v neprojednatelném stavu.

¹⁶⁷ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013. s. 282. ISBN 978-80-87576-44-1.

¹⁶⁸ Tamtéž. s. 284.

To, že byla do trestního řádu zařazena i náhrada nemajetkové újmy je jistě velké plus, jelikož se poškozený nemusí účastnit dvou řízení. Nicméně to jistě přináší vyšší nároky na dokazování (kupř. výslech rodiny poškozeného, potřeba znaleckého zkoumání újmy), i náročnost a rozsah odůvodnění meritorního rozhodnutí. Tím se prodlužuje řízení nalézací, což je jistě v rozporu se zásadou rychlosti a efektivnosti řízení. Vzhledem k náročnosti prokazování nemajetkové újmy lze očekávat častější odkazování poškozeného na občanskoprávní řízení a vyšší počet podaných odvolání poškozenými z důvodu neuspokojení nároku z titulu nemajetkové újmy. Taková náročnost trestní řízení prodražuje, naproti tomu se však ušetří na časových i finančních nákladech řízení civilního.¹⁶⁹

6.4 K právní úpravě de lege ferenda

De lege ferenda by bylo jistě vhodné, aby došlo k rozšíření možností, jak o náhradě nemajetkové újmy rozhodnout. Korespondující ustanovení § 2951 občanského zákoníku stanovuje, že přednostní náprava nemajetkové újmy má být odčinění takové újmy, odstranění následků a přiměřené zadostiučinění jiné než v penězích, pokud takové způsoby nápravy nepostačují, až poté přichází na řadu peněžité zadostiučinění. Zákonodárce by tak měl přihlédnout k jednotě právního řádu a umožnit, aby i v adhezním řízení mohl soud rozhodnout o poskytnutí morálního zadostiučinění, např. formou veřejné omluvy poškozenému, půjde-li o náš trestný čin pomluvy.¹⁷⁰

Problémem jsou pak i útoky na čest například Romů nebo Židů jako celek. V takovém případě není vyřešena otázka technického podávání hromadných žalob a aktivní legitimace. Místo řešení takových případů v civilním řízení se tak podávají trestní oznámení, která jsou následně hromadně odkládána.

¹⁶⁹ VISINGER, R. Náhrada nemajetkové újmy v adhezním řízení. *Trestněprávní revue*, 3 /2011. s. 74.

¹⁷⁰ Autor této práce tak podobného názoru jako Mgr. et. Bc. Radek Visinger, autor článku uvedeného v poznámce pod čarou č. 169.

7 Závěr

Definovat pojem osobnost je značně obtížné. Snaží se o to řada vědních oborů, ale v žádné z nich nepanuje shoda. Nejvíce definic se samozřejmě objevuje v psychologii, ty však nejsou natolik vhodné pro právo. Proto tak vymezení tohoto pojmu musíme hledat v odborné literatuře a judikatuře soudů. Vystává také otázka, kdy osobnost vzniká a jestli je aktuální právní úprava, která přiznává práva nasciturovi jen podmíněně, dostatečně vhodná. Existuje totiž několik relevantních argumentů, které poukazují na možné zneužití takové úpravy.

Z historické části této práce je očividné, že ochrana osobnosti není pouze aktuální téma, ale že už v antice lze nalézt první zárodky tohoto institutu. Od té doby se tato právní úprava vyvíjela a postupně formovala, největší vliv na ní měly dozajista přirozenoprávní teorie v 18. století. Aby institut ochrany osobnosti zůstal v odvětví občanského práva, musel se postavit kritice historicko-právní školy, která poukazovala na nemajetkový charakter osobnostních vztahů a odmítala zařadit je do práva občanského.

Základního ukotvení a zaručení se osobnostní práva dočkala až po 2. světové válce, kdy společnost považovala za nutné přijmout mezinárodněprávní akty chránící lidská práva. Nejdůležitějšími akty tak jistě byly Všeobecná deklarace lidských práv a Mezinárodní pakt o občanských a politických právech.

Ochrana osobnosti se vyvíjela i v české právní úpravě, kdy nejprve došlo k recepci rakouských právních předpisů, následně se však začala formovat úprava nová. Velkými mezníky v ochraně osobnostních práv však byly německá okupace a následně komunistický režim. Ten sice v občanském zákoníku z roku 1964 zakotvoval ochranu osobnosti generální klauzulí, ta však vzhledem k totalitní praxi nebyla v praxi příliš využívána. Větší roli dostala až po roce 1989, kdy vzhledem k měnícím se společenským poměrům docházelo k většímu počtu sporů. Došlo tak k doplnění této úpravy o další právní předpisy, zejména o tiskový zákon a antidiskriminační zákon. Důležitým počinem současné doby je pak přijetí nového občanského zákoníku, který osobnostní práva rozšiřuje.

Aby v této práci mohlo dojít ke srovnání občanskoprávní a trestněprávní úpravy ochrany osobnosti, bylo vhodné zařadit i kapitolu o vývoji ochrany cti v trestním právu. Středověká úprava v tomto byla velmi přísná, nicméně se musí

vzít v potaz váha cti tehdy a dnes, kdy čest byla podmínkou pro nabývání některých práv. Posléze byla ochrana cti součástí trestních zákoníků a zůstala tam i po vzniku Československa.

Ochranu osobnostních práv dnes zaručují i právní akty nejvyšší právní síly - Ústava a Listina základních práv a svobod. Na poli mezinárodního práva je ochrana osobnosti řadou smluv a velký vliv má také Evropský soud pro lidská práva. Pro ČR, jako zemi Evropské Unie, je také závazná Listina základních práv Evropské Unie.

V kapitole ochrany osobnosti v občanskoprávní rovině bylo nutné rozebrat jednotlivá dílčí osobnostní práva, aktivní a pasivní legitimaci a prostředky k ochraně osobnostních práv a zhodnotit, jak se změnily po přijetí nového občanského zákoníku. Jistě došlo k rozšíření úpravy osobnostních práv o zásahy do tělesné integrity a nakládání s tělem člověka. Jak se však ukázalo, toto rozšíření přineslo po nabytí účinnosti i řadu komplikací, zejména ve zdravotnictví. V následné době se také uvidí, jak velký vliv bude mít nová úprava náhrady nemajetkové újmy za ublížení na zdraví a usmrcení.

Ochranu osobnostních práv zajišťuje i platný trestní zákoník, který obsahuje několik skutkových podstat trestných činů proti osobnosti a soukromí. Zejména je řeč o pomluvě. Stále se však vede diskuze, jestli tento verbální útok na lidskou čest a důstojnost v trestním zákoníku ponechat.

Vztah občanskoprávní a trestněprávní úpravy je rozebrán v poslední kapitole. V moderní společnosti je jistě nutností, aby trestní úprava byla ve vztahu k občanskoprávní subsidiární a trestní sankce byla tou poslední možností. Tento vztah jistě musí vzít v úvahu zákonodárce, soudy, které útoky na osobnostní práva řeší, ale také orgány činné v trestním řízení. Při posuzování materiální stránky trestného činu výše zmíněné pomluvy je nejobtížnější stanovit hranici, kdy už společenská škodlivost dosahuje potřebné intenzity, a to musí udělat v první řadě policie a státní zástupce. Může se pak stát, že údajný trestný čin pomluvy státní zástupce kvalifikuje jen jako přečin a nezahájí trestní stíhání, nebo naopak bagatelní věc kvalifikuje jako trestný čin a stíhání zahájí. Prokazování způsobilosti vážně ohrozit vážnost dotyčného u spoluobčanů je však velice obtížné a tak je mnoho trestních oznámení odkládáno a k projednání případu před soudem ani nedojde.

Vztah mezi občanskou a trestní úpravou je vidět i v možnosti odkázání poškozeného v adhezním řízení na řízení občanskoprávní a také možnost paralelního vedení řízení - jak trestního tak občanskoprávního.

Jak už bylo naznačeno v úvodu této práce, stanovený rozsah nedovoluje věnovat se podrobně veškerým dílčím problémům a důraz tak byl kladen na zhodnocení občanskoprávní a trestněprávní úpravy. Oblast správního práva ve věcech osobnostních práv byla zcela vynechána a následně může být zkoumána v rigorózní práci.

8 Resumé

This thesis deals with the protection of individual rights in civil and criminal law. At present, the quality adjustment of these rights has become extremely important and necessary, so that potential disputes are able to be resolved quickly and efficiently. At the present time, communication among people has shifted to another level owing to technological development. A great role is played by the media, which try to penetrate to all areas of human life, and also the competition in the spheres of trade and the labour market. It is therefore important to protect individual with regard to name, honour and privacy. The aim of this work is to evaluate the existence of legal protection concerning name, honour and privacy and other partial individual rights in both the civil and criminal codes and to thereby facilitate a comparison between both.

This work is divided into five chapters. The first one deals with the term individual and looks for definitions suitable within a legal context. Legal regulations do not offer such a definition and it is thus necessary to use professional literature and judicature of courts for this purpose. Further, the issue is solved, when the individual comes to existence and the adjustment which conditionally confers rights onto the foetus is also dealt with from the point of view of its suitability.

The second chapter is devoted to the historical development of individual rights protection, whereby we can see that this institute is not a modern issue, but its origin goes back to the Antique period. It has been influenced by society during the course of time; nevertheless it was only in the 18th century that it attained a more modern conception thanks to natural-legal theories. A great milestone for the embodying the individual rights protection was legislation ensuring basic legal rights accepted after the 2nd world war. The development of legal protection in the Czechoslovakian law and the protection of honour in criminal law in Czech history is further analysed in more detail.

In the third chapter, the legal embodying of individual protection in the acts at the highest legal level is analysed. And also pertaining to the area of international law by means of international agreements. A short reference is devoted to the European court for human rights and the guarantee for individual rights in the regulations from the European Union.

The fourth and the fifth chapters already pay attention to specific provisions surrounding individual rights in the civil code and to offences against individual and privacy. Individual rights are characterized and it was also necessary to assess, to what extent the legal adjustment has changed after the adoption of the new civic code. With criminal offences, facts of the case are described and subsequently the thing is pointed, whether the criminal offence of slander should be dealt with in the modern adjustment of the criminal law.

In the conclusion, the relation between civil and criminal law is evaluated. Stress is placed on the principle of subsidiarity of criminal repression and the use of criminal law as the *ultima ratio*. The Constitutional and the Supreme courts agree that first of all the other law than the criminal should be applied and only when this law is in a certain case not sufficient and not effective, criminal law should be applied. The work concentrates on the criminal offence of slander and its comparison with the protection of honour and dignity in practice. The problem becomes the determination of the limit for such an illegal action, i.e. when it is considered to be a civil offence or a criminal offence. The relationship between criminal and civil law is also given by the legal adjustment of compensation for nonproperty injury. In this regard, the civil law method seems to be a little longer and more demanding, but at last more effective. The last lines of the text are devoted to the legal adjustment *de lege ferenda*.

9 Seznam použitých pramenů a literatury

9.1 Literatura

- BALÍK, S.; BALÍK S. ml. *Právní dějiny evropských zemí a USA*. 2. rozšířené vydání. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2002. 223 s. ISBN 80-86473-15-5.
- BARTOŠEK, M. *Encyklopedie římského práva*. 2. vydání. Praha: Academia, 1994. 471 s.
- Brněnská kniha paměti a naučení č. 37, fol. 116.
- DRAPELA, V. J. *Přehled teorií osobnosti* (z ang. přeložil Karel Balcar). 5. vyd. Praha: Portál, 2008. 42 s. ISBN 978-80-7367-505-9.
- DVOŘÁK, J.; ŠVESTKA, J.; ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. 432 s. ISBN 978-80-7478-326-5.
- ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. Sv. I*. Praha: Linde, 2008. 2640 s. ISBN 978-80-7201-687-7.
- FIALA, J.; KINDL, M. et al. *Občanský zákoník. Komentář. I. díl*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009. 904 s. ISBN 978-80-7357-395-9.
- FRANKL, V. E. *Teorie a terapie neuróz. Úvod do logoterapie a existenciální analýzy*. Praha: Grada, 1999. 171 s.
- HARTL, P. *Stručný psychologický slovník*. Praha: Nakladatelství Portál, 2004. 311 s. ISBN 978-80-7367-686-5.
- HENDRYCH, D. et al. *Právní slovník*. 3. podstatně rozš. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009. 1459 s.
- HOLEČEK, V.; MIŇHOVÁ, J.; PRUNNER, P. *Psychologie pro právníky*. 2 vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. 351 s. ISBN 978-80-7380-065-9.
- HURDÍK, J. et al. *Občanské právo hmotné. Obecná část. Absolutní majetková práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. 308 s. ISBN 978-80-7380-377-3.
- JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 2 vydání. Praha: Leges, 2010. 912 s. ISBN 978-80-87212-49-3.
- JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013. 864 s. ISBN 978-80-87576-44-1.

- KERN, H. et al. *Přehled psychologie* (z něm. originálu přeložila Magdalena Machátová). 3. vyd. Praha: Portál, 2006. 287 s. ISBN 80-7367-121-2.
- KINCL, J. a kol. *Všeobecné dějiny státu a práva*. Praha: Panorama, 1983. 464 s.
- KINCL, J.; URFUS, V.; SKŘEJPEK, M., *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995. 386 s. ISBN 80-7179-031-1.
- KLÍMA, K. a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. 1019 s. ISBN 80-86899-44-X.
- KNAP, K. a kol. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4. vydání. Praha: Linde, 2004. 435 s. ISBN 80-7201-484-6.
- KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. Brno: Masarykova univerzita 2003. 571 s.
- KRATOCHVÍL, V. et al. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. 797 s.
- SCHELLE, K. a kol. *Právní dějiny*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. 1134 s. ISBN 978-80-7380-043-7.
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 2150 s. ISBN 978-80-7400-428-5.
- ŠÁMAL, P. et al. *Trestní zákoník: komentář. I, §1 -139*. Praha: C. H. Beck, 2009. 1287 s.
- ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 1736 s. ISBN 978-80-7478-370-8.
- VOJÁČEK, L. *Urážky, pomluvy, nactiutrhání. Ochrana cti v československém trestním právu*. 1 vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2006. 503 s. ISBN 80-86861-51-1.
- VOJÁČEK, L.; SCHELLE, K.; KNOLL, V. *České právní dějiny*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 694 s. ISBN 978-80-7380-257-8.

9.2 Odborné články

- MORAVEC, O. Aplikace ústavních norem před obecnými soudy. *Bulletin advokacie*, č. 4, 2008.

- PÚRY, F. Poznámky k pojetí trestního práva jako „ultima ratio“. In: *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008.
- RŮŽIČKA, M. K formálnímu pojetí trestného činu s materiálním korektivem z pohledu státního zástupce. *Trestněprávní revue*, č. 6/2011.
- ŠÁMAL, P. K pojmu trestného činu a souvisejícím otázkám v novém trestním zákoníku, *Trestněprávní revue*, 5/2009.
- ŠÁMAL, P. Trestní zákoník a naplňování funkcí a základních zásad trestního práva hmotného. *Bulletin advokacie*, č. 10/2009.
- ŠČASNÝ, M., ALBERINI, A., Valuation of Mortality Risk Attributable to Climate Change: Investigating the Effect of Survey Administration Modes on a VSL. *International journal of environmental research and public health*, Volume 9, 12/2012.
- TELEC, I. Chráněné statky osobnostní. *Právní rozhledy*, roč. 15, č. 8, 2007. ISSN 1210-6410.
- TELEC, I. Svolení, nebo zákonné licence v právu osobnostním, *Právní rozhled*, 24/2007.
- VISINGER, R. Náhrada nemajetkové újmy v adhezním řízení. *Trestněprávní revue*, 3/2011.

9.3 Právní předpisy

- Dodatkový protokol o zákazu klonování lidských bytostí.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
- Listina základních práv Evropské Unie (2007/C 303/01).
- Parlament ČR, 4. volební období. Tisk 338: Poslanecký návrh na změnu trestního zákona a občanského soudního řádu ze 3. července 2003.
- Směrnice č. 2000/43 o provádění zásady rovnosti mezi osobami bez ohledu na jejich rasový nebo etnický původ.
- Úmluva o lidských právech a biomedicíně.
- Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, z. č. 209/1992 Sb., ve znění protokolů č. 3, 5, 8 a 11.
- Úmluva o právech dítěte.

- Ústavní dekret prezidenta republiky č. 11/1944 Úř. věst. čsl., o obnovení právního pořádku.
- Ústavní zákon č. 1 /1993 Sb., Ústava České republiky.
- Ústavní zákon č. 2 /1993 Sb., Listina základních práv a svobod.
- Vyhláška ministerstva zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 198/2009 Sb., antidiskriminační zákon.
- Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce.
- Zákon č. 293/1920 Sb., Ústavní zákon o ochraně svobody osobní, domovní a tajemství listovního (podle §§ 107, 112 a 116 ústavní listiny).
- Zákon č. 301/2000 Sb. o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů.
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.
- Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (nový).
- Zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví.

9.4 Judikatura

9.4.1 Ústavní soud ČR

- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 11. 11. 2005, sp. zn. I. ÚS 453/03.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 12. 10. 2006 sp. zn. I. ÚS 69/06-0.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 17. 7. 2007, sp. zn. IV. ÚS 23/05-2.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 18. 5. 2001, sp. zn. IV. ÚS 639/2000.
- Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 15. 12. 2004, sp. zn. I. ÚS 96/03.

9.4.2 Nejvyšší soud ČR

- Rozsudek Nejvyššího ČR soudu ze dne 21. 12. 2004, sp. zn. 30 Cdo 1526/2004.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 1. 10. 2002, sp. zn. 28 Cdo 983/2002.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18.06.2009, sp. zn. 30 Cdo 2033/2009.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 10. 2005, sp. zn. 30 Cdo 936/2005.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25.11.2003, sp. zn. 7 Tdo 1212/2003,
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 11. 2013, sp. zn. 8 Tdo 1107/2013.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 4. 2006, sp. zn. 8 Tdo 397/2006.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 6. 2007, sp. zn. 30 Cdo 154/2007.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 11. 2007, sp. zn. 30 Cdo 1174/2007.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 1. 2008, sp. zn. 30 Cdo 2072/2007.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 10. 2007, sp. zn. 30 Cdo 4155/2007.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. 5. 2002, sp. zn. 28 Cdo 662/2002.

9.4.3 Vrchní soud ČR

- Rozhodnutí Vrchního soudu ČR v Olomouci ze dne 22. 7. 2009, sp. zn. 1 Co 315/2008.

9.5 Internetové zdroje

- Dívka s 56 hvězdami na tváři se přiznala: Lhala jsem, tetování jsem chtěla. Lidovky.cz [online]. červen 2009 [cit. 7. 3. 2014]. Dostupné na WWW: <http://relax.lidovky.cz/divka-s-56-hvezdami-na-tvari-se-priznala-lhala-jsem-tetovani-jsem-chtela-1e7/zajimavosti.aspx?c=A090623_163909_In-zajimavosti_glu>.
- Dívka žaluje umělce za příliš mnoho tetování. Lidovky.cz [online]. červen 2009 [cit. 7. 3. 2014]. Dostupné na WWW: <http://relax.lidovky.cz/divka-zaluje-umelce-za-prilis-mnoho-tetovani-f3h-zajimavosti.aspx?c=A090616_193428_In-zajimavosti_ani#utm_source=clanek.lidovky&utm_medium=text&utm_campaign=a-souvisejici.clanky.clicks>.
- DRCHAL, V. *Pomluva je paragraf elit*. Férová justice [online]. září 2012 [cit. 19. 3. 2014]. Dostupné na WWW: <<http://ferovajustice.cz/aktuality/pomluva-je-paragraf-elit-2750.html>>.
- DUSÍK, J. *Příznivé životní prostředí v Ostravě jako ústavou zaručené právo?* iDNES.cz [online]. [cit. 7. 3. 2014]. Dostupné na WWW: <<http://dusik.blog.idnes.cz/c/140164/Priznive-zivotni-prostredi-v-Ostrave-jako-ustavou-zarucene-pravo.html>>.
- Důstojnost. E-learning Cesta domů [online]. [cit. 7. 3. 2014]. Dostupné na WWW: <<http://elearning.cestadomu.cz/dustojnost-sp.html>>.
- DUŠEK, L. *Hodnota života a náhrada nemajetkové újmy dle NOZ I*. Jiné právo [online]. leden 2014 [cit. 20. 3. 2014]. Dostupné na WWW: <<http://jinepravo.blogspot.cz/2014/01/nahrada-nemajetkove-ujmy-dle-noz-i.html>>.
- Evropský soud pro lidská práva [online]. [cit. 28. 2. 2014]. Dostupné na WWW: <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=court&c=#n1354801701084_pointer>.
- HOŠKOVÁ, V. *VV podávají trestní oznámení na Babiše. Kvůli údajné pomluvě*. Český rozhlas [online]. prosinec 2011 [cit. 19. 3. 2014]. Dostupné na WWW: <http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/_zprava/988487>.

- KNÖTIG, P. *Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví*. Nejvyšší soud [online]. březen 2014 [cit. 23. 3. 2014]. Dostupné na WWW: [http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/web/Proverejnosta media~Tiskovezpravy~Metodika Nejvyssiho soudu k nahrade nemajet kove ujmy na zdravi~?open&lng=CZ](http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/web/Proverejnosta%20media~Tiskovezpravy~Metodika%20Nejvyssiho%20soudu%20k%20nahrade%20nemajetkove%20ujmy%20na%20zdravi~?open&lng=CZ)>.
- Proč chtěli politici pomluvu zachovat. Liga lidských práv [online]. leden 2009 [cit. 3. 3. 2014]. Dostupné na WWW: <http://llp.cz/2009/01/proc-hteli-politici-pomluvu-zachovat/>>.
- Souhlas s pitvou už při nástupu do nemocnice? Občanský zákoník to vyžaduje. ČT24 [online]. březen 2014 [cit. 9.3.2014]. Dostupné na WWW:<[http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/265612-souhlas-s - pitvou-uz-pri-nastupu-do-nemocnice-obcansky-zakonik-to-vyzaduje/](http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/265612-souhlas-s-pitvou-uz-pri-nastupu-do-nemocnice-obcansky-zakonik-to-vyzaduje/)>.